

Nuorten romanien koulutus, työllisyys ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Raportti Suomen Romaniyhdistyksen neljännessä Au mensa -nuorisoprojektissa vuonna 2020 tehdystä kyselystä

Kuva: Anastasia Netrebine.

Petra Autio

Suomen Romaniyhdistys, Helsinki 2021.

SISÄLLYS

Johdanto	1
Vastaajamäärä	2
Osallistujat	4
- Sukupuoli ja ikä	4
- Asuinalue	5
Yleinen elämäntilanne	6
Asumismuoto	7
Koulutus	8
- Peruskoulu	8
- Toisen asteen koulutus: Ammatillinen koulutus ja lukio	9
- Korkeakoulutus: ammattikorkeakoulut ja yliopisto	11
- Muu opiskelukokemus	11
Tulevaisuuden opintotoiveet	12
Koulun tai opintojen keskeyttäminen	14
Opintomenestyksen tuki	15
Työnteko ja työllistyminen	17
- Kesätyöt	17
- Työkokemus	17
- Kokemukset työllistymismahdollisuuksista ja työnteosta	18
- Työllistymisen ja työnteon tukeminen	19
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen	20
- Yhteistoiminta	20
- Vaikuttaminen	20
Tulevaisuuden suunnitelmat	22
Vapaa sana	24
Yhteenveto	25
Kirjallisuus	27
Liite: Kyselylomake	

JOHDANTO

Tässä raportissa esitellään *Au mensa IV – tule mukaan*, eli Suomen Romaniyhdistyksen neljännen nuorisoprojektin päätteeksi toteutetun kyselyn tuloksia.¹ *Au mensa IV:n* toimintaan sisältyi kerhoja, verkostoitumista niin romaninuorten kesken kuin muiden nuorten ja nuorisotoimijoiden kanssa, vaikuttamistyötä ja ohjausta. Projektissa suoritti työharjoittelun neljä henkilöä. Kuten kaikissa *Au mensa* -projekteissa, keskeinen toiminta ja tavoite on ollut romaninuorten äänen kuunteleminen ja esiin tuominen. Neljännessä projektissa tätä on nyt raportoitavan kyselyn lisäksi toteutettu jatkamalla kolmannen *Au mensan* aikana aloitettuja ”Kuukauden teema” -kyselyjä.

Lähtöajatuksena oli luoda eräänlainen romaninuorten oma ”nuorisobarometri”, jota voitaisiin oikean nuorisobarometrin tavoin toistaa säännöllisin väliajoin. Käytettävissä olevan ajan ja resurssien takia tässä kyselyssä päätettiin keskittyä **koulutukseen, työllisyyteen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen**. Tärkeä syy aiherajaukseen oli myös, että monista aihepiireistä on viime vuosina joko *Au mensa* tehnyt omia teemakyselyjään (ks. Kulmanen 2018; useimmista muista tehty lyhyitä blogikoosteita kuten Suomen Romaniyhdistys 2020)² tai muut, isommat toimijat ovat tehneet selvityksiä ja tutkimuksia (esim. hyvinvointi - Weiste-Paakkanen, Lämsä & Kuusio 2018; asuminen - Törmä & Huotari 2018; syrjintä - Keskinen ym. 2018), joten niistä on ajantasaista tietoa saatavilla. Toisaalta vuosina 2016-2018 toimineiden Euroopan sosiaalirahaston rahoittamien suurten koulutus- ja työllisyysprojektien³ loppuraportti (Mäenpää, Perho & Ärling 2018) tarjoaa tärkeää tietoa laajemmasta asiayhteydestä, johon tämä kysely asettuu.

Koulutus, työllisyys ja vaikuttaminen olivat keskeisiä aiheita myös silloin, kun ensimmäinen *Au mensa* -projekti halusi kuulla romaninuorten kokemuksia vuosina 2014-2015 järjestetyissä kyselyissä. *Au mensa IV* -kyselyn yhtenä tarkoituksena olikin vertailla vastauksia ensimmäisen *Au mensa* -projektin kyselyjen tuloksiin (ks. Autio ym. 2016) - onko jokin muuttunut näissä noin viidessä vuodessa? Mukaan valittiin soveltuvien osin samoja kysymyksiä kuin vuosien 2014-2015 kyselyissä.

Paneutumalla koulutukseen mahdollisimman laajasti haluttiin tehdä näkyväksi se monenlainen koulutus, jota romaninuorilla ennakkoluuloista poiketen on. Lisäksi tarkoitus oli antaa tietoa erilaisista koulutusvaihtoehdoista ja herättää vastaajat harkitsemaan vaihtoehtoja mahdollisimman laajasti.

Yksi merkittävä ero ensimmäisen projektin kyselyihin verrattuna on osallistujamäärä: tässä raportissa on mukana 54 henkilön vastaukset (ks. tarkemmin alla). Vuoden 2014-2015 kyselyt tavoittivat 10 kuukauden aikana arviolta lähemmäs 200 nuorta, joista valtaosa oli Etelä-

---

¹ Kiitän Päivi Majaniemeä asiantuntevasta kommentoinnista kirjoitusprosessin eri vaiheissa.

² Joidenkin Kuukauden kyselyjen tuloksia myös hyödynnettiin laadittaessa kolmatta Kansalaisyhteiskunnan seurantaraporttia kansallisen romanipoliittisen ohjelman toimeenpanosta (Majaniemi & Stenroos 2020).

³ Diakonia-ammattikorkeakoulun koordinoima hankekokonaisuus *Tsetanes naal – koulutuspoluilla ja Nevo Tiija – uusi aika* 2016–2018.

Suomesta. Vuonna 2020 järjestettiin Internetissä yksi kysely, joka oli auki kaksi kuukautta, ja jo etukäteen arvioitiin, että vastaajia olisi selvästi vähemmän. Viisi vuotta sitten varovasti arvioitiin, kuinka suuri osuus Etelä-Suomessa asuvista nuorista romaneista kyselyihin osallistui. Vuoden 2020 kyselyssä oli selvää, että kyseessä on yksi tuokiokuva, eikä aineistossa myöskään ollut yhtä vahvaa alueellista painotusta.

Hiljattain valmistuneessa suomalaisen romanipolitiikan toimeenpanoa tarkastelevassa väitöskirjassaan Marko Stenroos (2020) korostaa suomalaisen romaniväestön sisäistä moninaisuutta. Romaniväestössä on alueellisia, sosioekonomisia, koulutuksellisia, uskonnollisia ja muita eroja. Monet romanien asemaa kohentamaan tarkoitettut toimenpiteet ovat epäonnistuneet, kun on oletettu yhteisön olevan sisäisesti yhtenäinen (ks. myös Stenroos 2019, 12). Niinpä on erityisen tärkeää olla yleistämättä, että tällaisia kaikki romaninuoret ovat, tai väittää että romaninuoret ovat keskimäärin jotain. Sen sijaan haluamme sanoa, että romaninuoret voivat olla esimerkiksi tällaisia.

Selvityksen tuloksilla halutaan edistää romaninuorten yhdenvertaisuutta koulutuksessa, työelämässä ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Kuten kaikilla Au mensan kyselyillä, tälläkin halutaan tuoda romaninuorten ääntä kuuluviin. Erityisen tärkeää on saada tieto niille, jotka tekevät päätöksiä ja suunnittelevat toimenpiteitä. Kyse ei ole vain romanien parissa työskentelevistä vaan nuorisotoimijoista yleensä, jotta erilaisia vähemmistöjä koskeva tieto tulee osaksi valtavirtaa.

Au mensan järjestäessä ensimmäisiä kyselyjään romaninuuria koskevaa faktatietoa oli vähän, mutta viime vuosina sitä on karttunut monien toimijoiden kyselyissä. Tiedon lisääntyminen ei olisi mahdollista ilman romaninuorten omaa aktiivisuutta ja kärsivällisyyttä vastata erilaisiin kyselyihin. Au mensa kiittää lämpimästi jokaista, joka on vastannut kyselyihin ja halunnut kertoa elämästään. Tiedolla on merkitystä.

VASTAAJAMÄÄRÄ

Kysely toteutettiin nimettömänä Internetissä Kyselynetti.com-palvelun avulla, ja siihen vastasi kokonaan tai osittain 69 henkilöä. Kyselyssä ei ollut pakollisia kysymyksiä mutta suorittaakseen kyselyyn kokonaan tuli edetä viimeiselle sivulle ja painaa ”Lähetä”-painiketta. Näin oli toiminut 54 vastaajaa, eli noin viidesosa kyselyn aloittaneista ei tehnyt kyselyä loppuun asti. Kesken jättäneiden suuri määrä herättää arvelun, että osa heistä on luullut osallistuneensa niiltä osin kuin on vastannut. Kyselyä raportoitessa on valitettavasti voitu huomioida vain loppuun asti täytetyt lomakkeet. Tämä johtuu siitä, että tutkimuseettisissä ohjeissa painotetaan osallistumisen vapaaehtoisuutta, ja siten osallistujan oikeutta keskeyttää tutkimus milloin tahansa. Kun keskeyttämisen syy ei ole tiedossa, on pidettävä ensisijaisena henkilön mahdollista valintaa jäädä pois, vaikka tämän seurauksena saatettiin menettää vastauksia, jotka kyselyn täyttäjällä olisi halunnut mukaan.

Au mensa arvostaa kuitenkin jokaisen vastaajan vaivannäköä. Vastaajia olisi tullut ohjeistaa tarkemmin, ja toisaalta kysely saatettiin kokea pitkäksi. Nämä asiat on tärkeä huomioida tulevissa kyselyissä.

Verrattaessa ensimmäisen Au mensan kyselyihin tähän neljännen Au mensan kyselyyn saatiin selvästi vähemmän vastauksia, mikä oli odotettavissakin. Ensimmäisen Au mensa -projektin kyselyt toteutettiin lähes 10 kuukauden aikana useissa eri tilaisuuksissa paperilomakkeilla ja ns. kapulaäänestyksinä sekä yhtenä nettikyselynä, ja yhteensä kyselyihin vastattiin yli 200 kertaa. Vaikka vastaajien määrä oli olettavasti jonkin verran pienempi, koska sama henkilö saattoi osallistua kyselyyn useammassa eri tilanteessa (ks. Autio et al. 2016, 1-4), ensimmäisen projektin kyselyihin osallistui arviolta kolminkertainen määrä ihmisiä.

Toisaalta ensimmäisen projektin eri kyselyissä oli erilaiset kysymyspatteristot, ja vain osa kysymyksistä oli yhteneviä ja siten vastaajien määrä vaihteli suurestikin eri kysymysten välillä.

Nyt käytettävissä oli lyhyempi aika, kaksi kuukautta, ja vain yksi Internet-kysely. Au mensa projektityöntekijöiden kokemus on myös, että nuoret romanit ovat halukkaampia osallistumaan silloin, kun heitä pyydetään henkilökohtaisesti joko kasvokkain tai puhelimitse. Koronapandemian vuoksi maakuntavierailut, leirit ja muut tilaisuudet jouduttiin kuitenkin perumaan, eikä puhelinhaastatteluihin ollut resursseja. Nämä seikat huomioon ottaen 54 vastaajaa on kohtuullisen hyvä tulos, eikä sitä sellaisenaan kannata vertailla pidempänä aikana kerättyjen vastausten määrään.

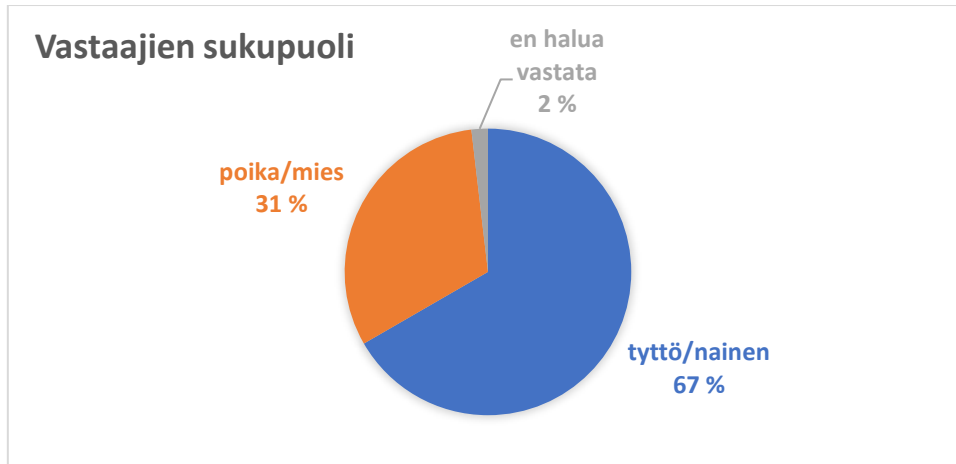
Jo pienen osallistujamäärän takia kysely ei voi kuvata romaninuoria yleisesti. Kyseessä ei myöskään ole satunnaisotos, vaan kyselyyn on todennäköisesti valikoitunut vastaamaan paljon aktiivisia ja suhteellisen hyvinvoivia nuoria, kuten ensimmäisenkin Au mensan kyselyiden kohdalla arvioitiin; voidaan olettaa, että syrjäytyneet nuoret eivät osallistu kyselyihin. Lisäksi kyselyyn tarttuminen nettiärsykkeiden virrassa ehkä vaatii erityisesti omaa aktiivisuutta sekä kiinnostusta aiheeseen. Kuten johdannossa todettiin, kyselyn tulokset tulisi ymmärtää yhtenä tuokiokuvana joukosta nuoria romaneja. Tuokiokuvien perusteella ei voi tehdä yleistyksiä, mutta ne voivat osaltaan auttaa rakentamaan kuvaa romaniväestön sisäisestä moninaisuudesta (ks. Stenroos 2020).

Tässä kyselyssä ei ollut pakollisia kysymyksiä, koska vastaajille haluttiin jättää vapaus kertoa niistä asioista, joista itse haluavat. Mikäli osa osallistujista on jättänyt vastaamatta johonkin kysymykseen, tämä on ilmoitettu joko ”tyhjien” vastausten lukumääränä tai kysymykseen vastanneiden lukumääränä (”n= ”).

OSALLISTUJAT: SUKUPUOLI, IKÄ JA ASUINALUE

Sukupuoli ja ikä

Kuten useimmissa Au mensan kyselyissä vuosien varrella vastaajien enemmistö (67 %, kaksi kolmasosaa) oli naisia.

Yli kolme neljäsosaa (78 %) vastaajista oli iältään 17-29 -vuotiaita, kyselyn ensisijaista kohderyhmää. Lukuun ottamatta yhtä koululaista, loput, eli viidesosa (20 %) oli yli 30-vuotiaita. Ensimmäisessä Au mensa raportissa 30-vuotiaiksi itsensä ilmoittaneet jätettiin pois tuloksia kuvattaessa, koska haluttiin kuvata nimenomaan 15-29 -vuotiaiden nuorten tilannetta. Käytännössä kuitenkin aineistossa lienee ollut mukana yli 30-vuotiaita, koska joissakin kyselyissä viimeinen ikäryhmä oli ”yli 27 vuotta”.

Tässä vuoden 2020 kyselyssä yli 30-vuotiaiden pois jättäminen olisi johtanut merkittävän tietomäärän häviämiseen ja olisi ennen kaikkea väärin vastaajia kohtaan. Vaikka kyselyn jakoi nuorisoprojekti, kutsussa ei ollut ikärajaa. Siten kaikki nuorisoksi tai Au mensan kohderyhmäksi itsensä kokevat ovat voineet vastata.

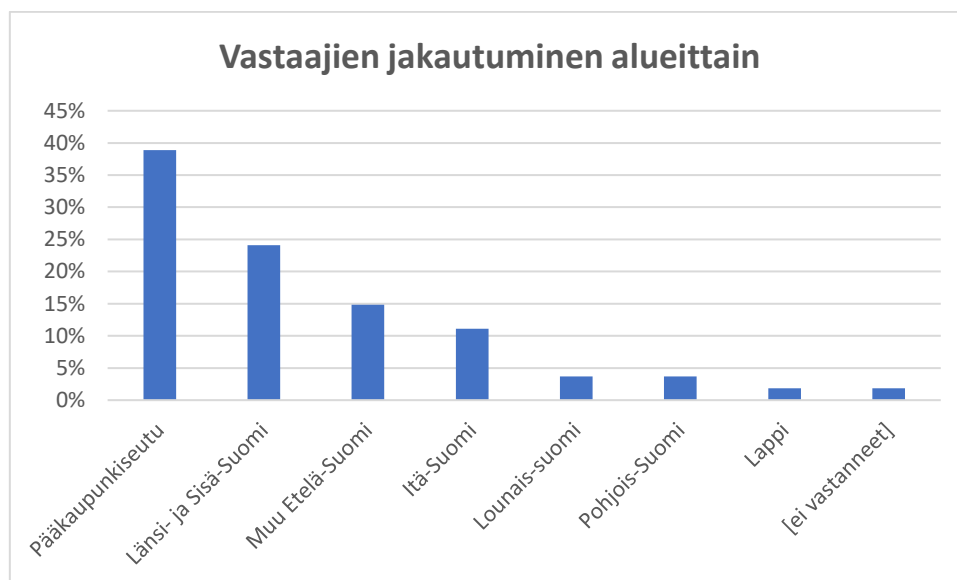

Kun otetaan huomioon kaikki osakyselyt, Au mensa 2014-2015 -kyselyihin osallistui nuoria melko tasaisesti eri ikäryhmistä, hieman painottuen vanhempiin ikäryhmiin. Verrattuna niihin kyselyihin (paperilomakkeet ja kapulakyselyt, yht. n=170), joissa käytettiin samaa ikäluokittelua kuin tässä, selkein ero Au mensa 2020 -kyselyssä on nuorimpien ikäryhmien vähyys: alle 17-vuotiaita oli nyt vain 2 %, kun aikaisemmassa kyselyssä heitä oli 13 %.

Au mensan projektityöntekijöiden havainto on, että toiminnassa mukana olevien keski-ikä on hieman noussut, osa on ollut mukana ensimmäisestä projektista lähtien. Lisäksi, kun monet romanit perustavat perheen nuorina, 20 ja 30 ikävuoden välille osuvat kiireiset pikkulapsivuodet; yli 30-vuotiailla on enemmän aikaa olla aktiivisia (ks. myös esim. Lindgren 2018, 131). Toisaalta romanikulttuurissa 30-40 -vuotiaat mielletään usein vielä nuoriksi aikuisiksi.

Asuinalue

Asuinpaikasta päätettiin kysyä aluetasolla kahdesta syystä. Ensiksi, kotikunnan kysyminen voisi pienten kuntien kohdalla vaarantaa anonymiteetin. Toiseksi, Suomessa on monia alueellisia romaniasiain neuvottelukuntia. Mikäli aineistosta erottuisi merkittäviä alueellisia eroja, voitaisiin mahdollisia toimenpiteitä luontevasti pohtia aluetasolla. Tässä kyselyssä ei pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta tullut riittävästi vastauksia, jotta alueellinen vertailu olisi järkevää, mutta tämä voidaan pitää mielessä vastaavissa tulevaisuudessa tehtävissä kyselyissä.

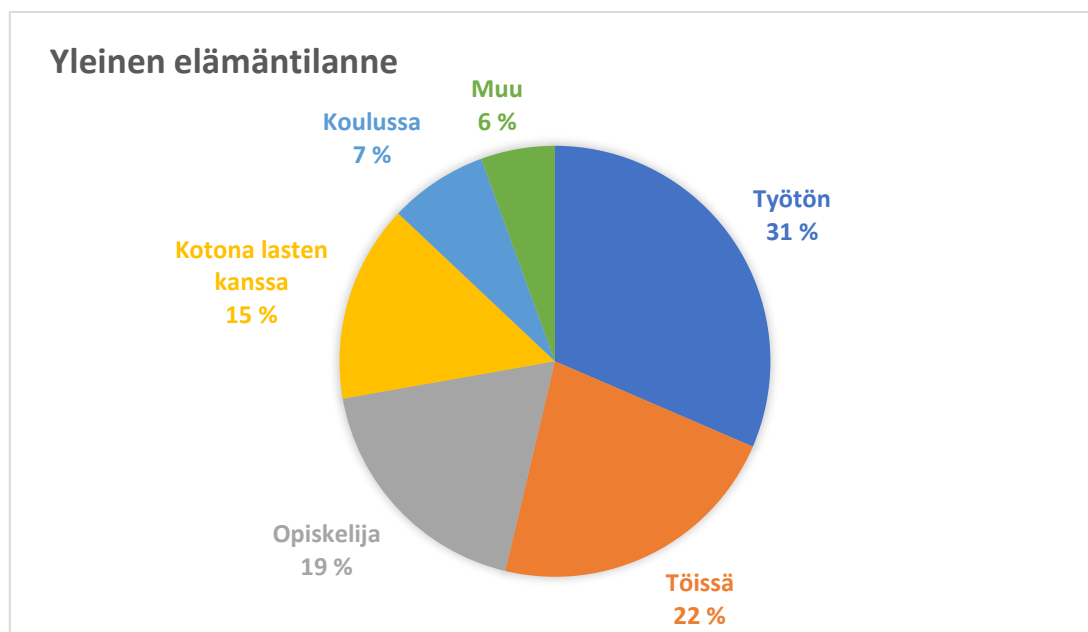
Selvästi eniten vastaajia oli pääkaupunkiseudulta, jossa myös suuri osa Suomen romaneista asuu. Toiseksi eniten eli neljäsosa (24 %) vastauksista tuli Länsi- ja Sisä-Suomen alueelta. Seuraavaksi eniten vastaajia oli pääkaupunkiseudun ulkopuolelta Etelä-Suomesta (Muu Etelä-Suomi 15 %) ja Itä-Suomesta (11 %). Muilta alueilta oli yksittäisiä vastaajia, ja yksi jätti vastaamatta tähän kysymykseen.

Koska vastaajista vähän yli puolet (54 %) asui pääkaupunkiseudulla ja muualla Etelä-Suomessa, voidaan tässäkin kyselyssä todeta Etelä-Suomen painottuneen, mutta selvästi vähemmän kuin ensimmäisen projektin kyselyissä, joissa eteläsuomalaisia oli 81 %, koska tuolloin useimmat kyselyt toteutettiin tapahtumissa Etelä-Suomessa.

YLEINEN ELÄMÄNTILANNE

Yleistä elämäntilannetta kartoitettiin samalla tavalla kuin ensimmäisissä Au mensa -kyselyissä, eli kysymällä, onko vastaaja koulussa, töissä, opiskelija, työtön vai kotona lasten kanssa. lisäksi oli avoin vastauskenttä ”jotakin muuta, mitä”.

Kyselyyn vastanneista työttömiä oli vajaa kolmasosa (31 %). Reilu viidesosa (22 %) oli töissä ja reilu neljäsosa opiskeli tai oli koulussa (19 % + 7 % = 26 %), 15 % oli kotona lasten kanssa. Muista vastauksista ilmeni, että kaksi sekä opiskeli että kävi töissä, yksi ilmoitti olevansa sairas.

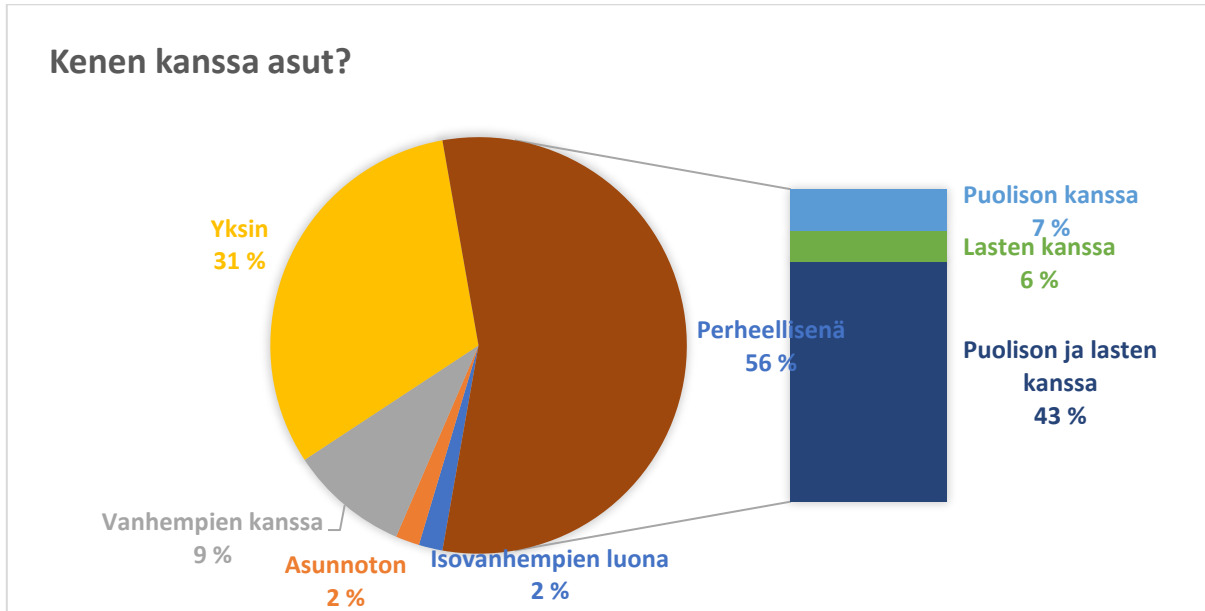

Verrattuna kuuden vuoden takaiseen vastaajajoukkoon yleistä elämäntilannetta kuvaava jakauma oli hyvin samansuuntainen, muutamien prosenttiyksiköiden eroilla. Töissä olevien osuus oli yhtä suuri ja työttömien osuus kolme prosenttiyksikköä pienempi. Ensimmäiseen kyselyyn vastaajissa oli suhteessa enemmän koululaisia, johtuen erilaisesta ikäjakaumasta, mutta molempien projektien kyselyissä koululaisten ja opiskelijoiden yhteenlaskettu määrä oli suunnilleen sama, kuten myös lasten kanssa kotona olevien. Työttömien osuus on siis hieman pienempi, vaikka kaiken kaikkiaan erot ovat pieniä.

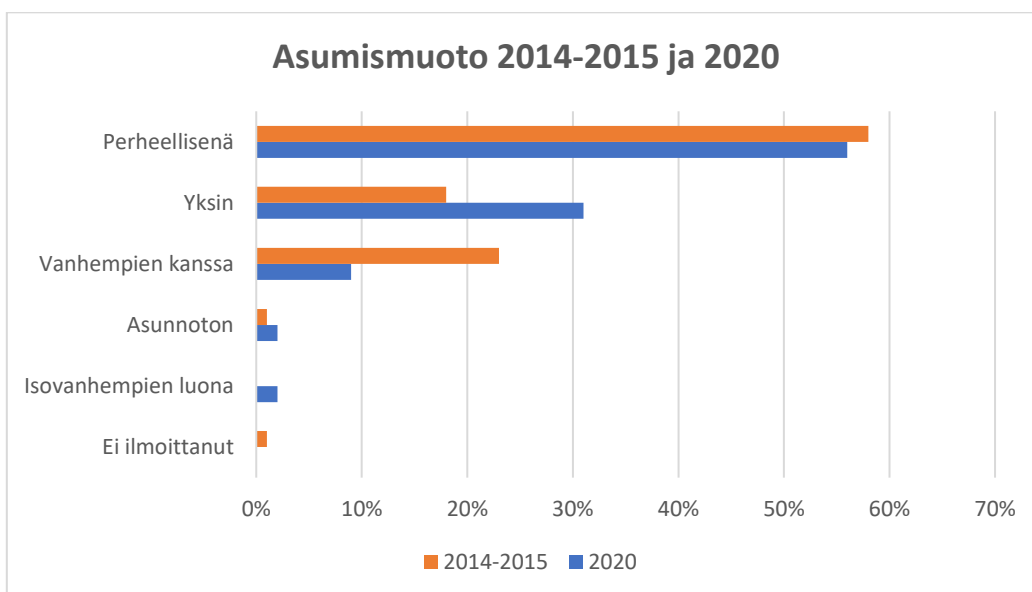

ASUMISMUOTO

Hieman yli puolet (56%) vastaajista asui perheellisenä: puolison, puolison ja lasten tai lasten kanssa. Yksin asui melkein kolmasosa (31%), vanhempien luona 9%.

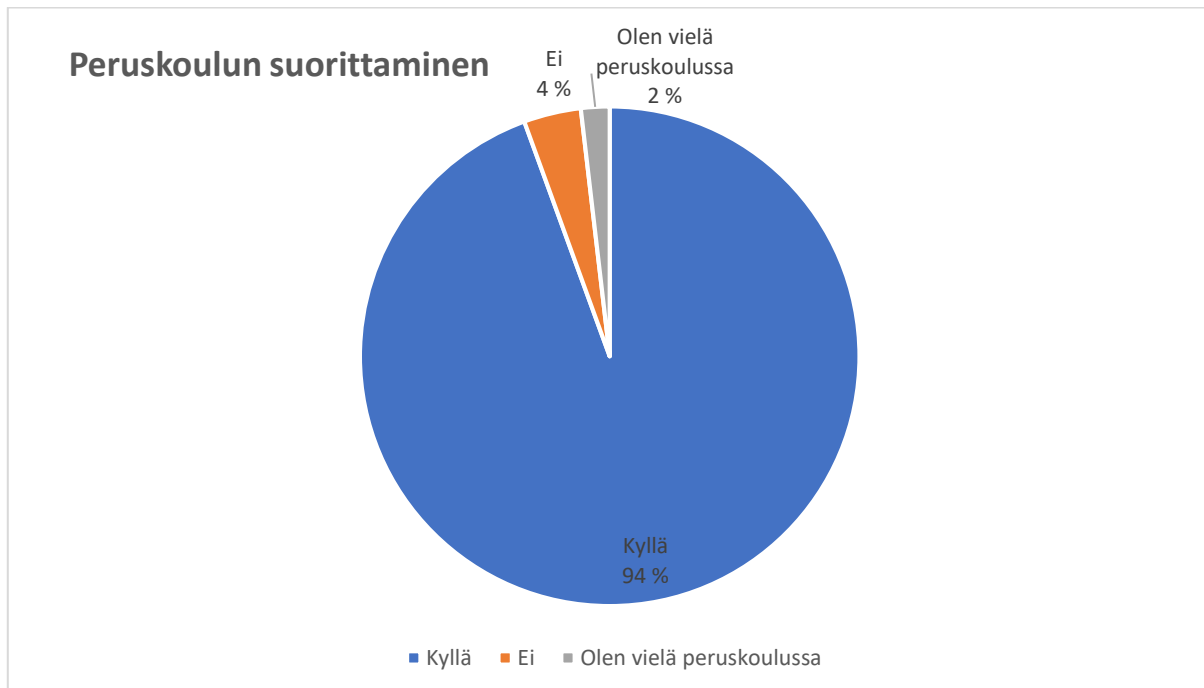
Asumistilanne eroaa jonkin verran ensimmäisen projektin kyselyistä. Vuosina 2014-2015 perheellisenä asui 58%, ja yksin vain 18%, selvästi harvempi kuin 2020. Vanhempien luona puolestaan asui useampi, 23%, mikä heijastaa ennen kaikkea ensimmäisten kyselyiden nuorempaa ikärakennetta. Toisaalta erot herättävät kysymyksen, onko vakavien seurustelusuhteiden solmiminen ja perheen perustaminen siirtynyt osalta hieman myöhäisemmäksi; vanhempien luota ei ehkä yhtä usein muuteta suoraan parisuhteeseen. Tähän kysymykseen kyselyaineisto ei anna vastausta mutta osoittaa, romaninuorten joukossa on myös niitä, jotka eivät perusta perhettä nuorena.

KOULUTUS

Peruskoulu

Lähes kaikki (94 %) kyselyyn vastanneet ovat suorittaneet peruskoulun; vain kaksi henkilöä ilmoitti, että ei ollut. Yksi oli vielä peruskoulussa.

Ensimmäisen Au mensa -projektin kyselyissä ei kysytty oppivelvollisuuden/peruskoulun suorittamisesta. Aikuisten romanien koulutustaustoja selvitettiin vuonna 2015 ilmestyneessä julkaisussa (Rajala & Blomerus 2015). Selvityksen mukaan 67 % aikuisista romaneista oli suorittanut oppivelvollisuuden (peruskoulun tai vanhemmissa ikäluokissa kansakoulun) (Rajala & Blomerus 2015, 16). 2000-luvulla peruskoulun päättötodistuksen on arvioitu suorittaneen yli 80 % romaninuorista (Rajala & Blomerus 2015, 16). Vuosikymmen sitten arvioitiin, että valtakunnallisesti 70 prosentilla romanioppilaista menee tyydyttävästi, hyvin tai erinomaisesti (Rajala ym. 2011, 29; Kasa & Svart 2018, 70).

Oppivelvollisuuden suorittaneiden romanien määrä on noussut joka vuosikymmenellä, mutta koulun keskeyttää edelleen useampi kuin väestössä keskimäärin.⁴ Romanien koulumenestyksessä voi kuitenkin olla suuriakin alueellisia eroja. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla tilanne on vaikeampi kuin monissa pienemmissä kunnissa (Kettunen 2018; Stenroos 2020, 203). Arvioiden mukaan Helsingissä noin puolella romanioppilaista on vaikeuksia koulussa: heillä on keskimääräistä useammin paljon poissaoloja ja osin niistä

⁴ Täysin vertailukelpoista lukua ei ole saatavilla, koska on kyse tietystä väestöosasta, jonka edustajat ovat käyneet koulua eri vuosina, mutta vuosittaisessa tarkastelussa koulupudokkaiden määrä suhteessa 9.-luokkalaisten määrään on kuluneella vuosikymmenellä ollut vuosittain alle prosentin (Suomen virallinen tilasto 2020).

johtuvia oppimisvaikeuksia. Vuosittain 5-10 % jättää peruskoulun kesken. (Kettunen 2018, 81.) Vaikka Euroopan sosiaalirahaston vuosina 2016-2018 rahoittamaan Tsetanes naal -hankekokonaisuuteen kuuluvalla osaprojektilla saatiin kehitettyä tukikäytäntöjä, ongelmia jäi vielä ratkomatta (Kettunen 2018). Tampereella puolestaan lähtötilanteen arvioitiin vastaavan Suomen romanien yleistä tilannetta. Tampereen osaprojektissa, jossa palkattiin romanitaustaisia ohjaajia tukemaan koulunkäyntiä ja helpottamaan siirtymää toisen asteen koulutukseen, kaikki toimintaan osallistuneet oppilaat pääsivät luokalta ja peruskoulun päättäneet siirtyivät toisen asteen opintoihin (Kasa & Svart 2018).

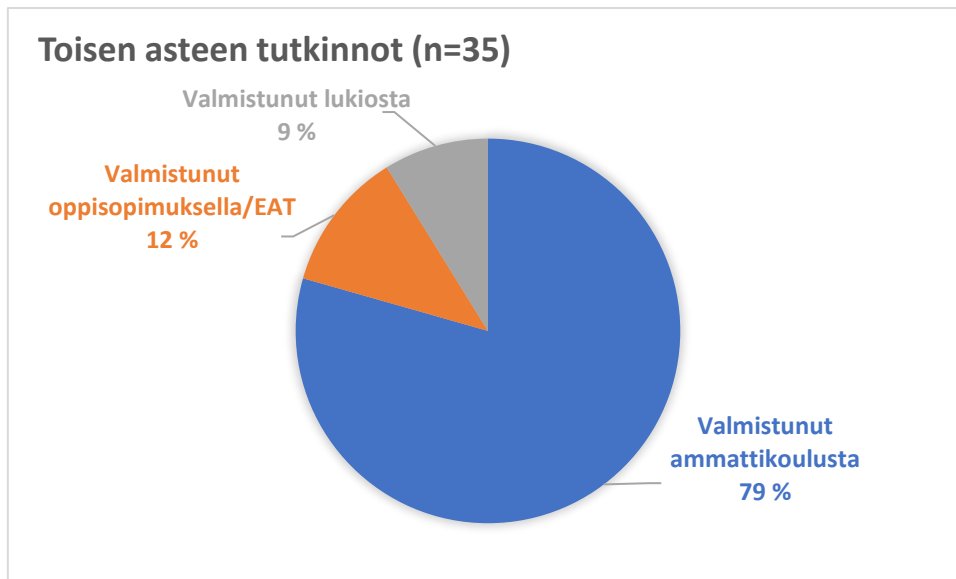
Eri selvityksiin peilaten Au mensa 2020 -kyselyn tulos on joka tapauksessa erittäin hyvä. Jos lisäksi jätetään vastaajista pois vielä peruskoulussa olevat (jolloin n=53), 96 % on suorittanut peruskoulun, mikä lähestyy jo valtakunnallista keskiarvoa. Se kertoo tämän vastaajajoukon hyvästä tilanteesta, joka toisaalta ehkä viittaa myös koulutustason nousuun osassa romaniväestöä. Kuva vahvistuu tarkasteltaessa toisen asteen koulutusta.

Toisen asteen koulutus: Ammatillinen koulutus ja lukio

Peruskoulun jälkeistä koulutusta kartoitettiin useilla kysymyksillä, joissa annettiin paljon vaihtoehtoja. Tällä haluttiin tehdä näkyväksi kaikki koulutus, jota on hankittu.

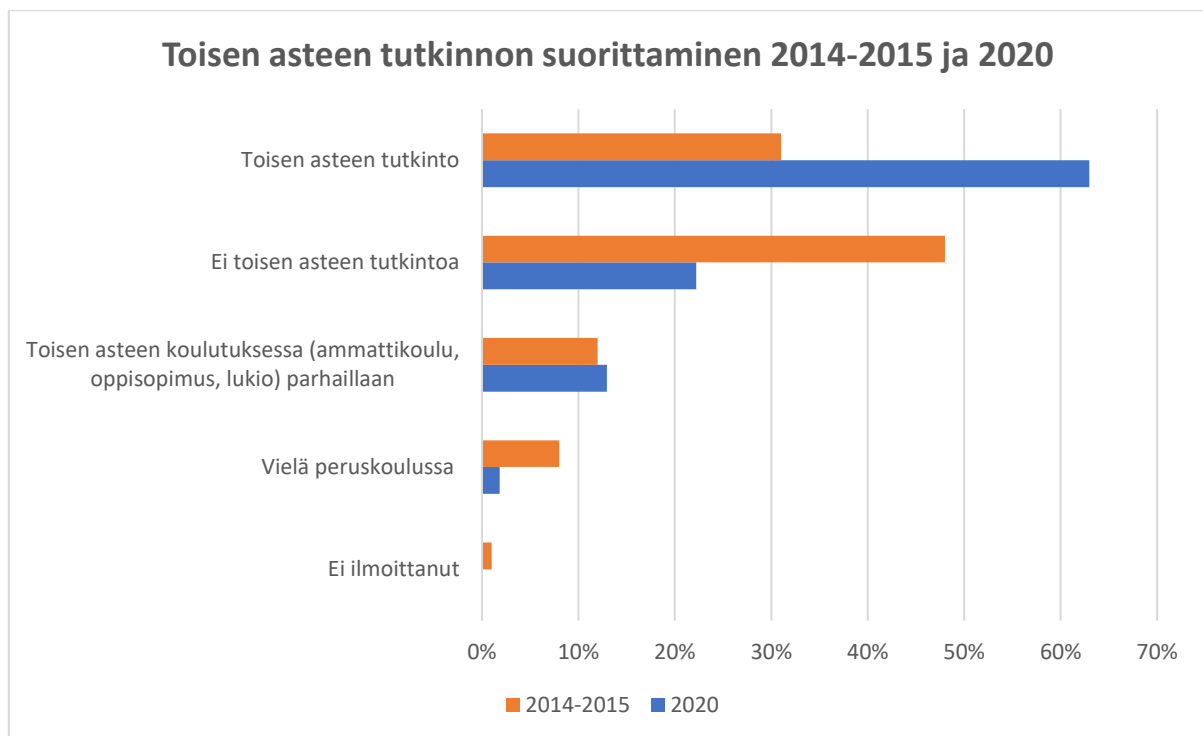
Selvästi yli puolella (57 %) vastanneista oli ammattitutkinto. Ammattikoulun oli käynyt 46 %, ja 6 % oli hankkinut ammatin oppisopimuskoulutuksella. Kun mukaan lasketaan ne, jotka vapaassa tekstikentässä kertoivat, että heillä on muu vastaava koulutus (opistotason erikoisammattitutkinto, EAT) tai kaksi ammattitutkintoa, vastaajista ammatti oli 57 prosentilla. Lukion oli suorittanut kolme henkilöä (6 %). Näin ollen toisen asteen koulutus oli yhteensä 63 prosentilla.

Vuonna 2020 kyselyn aikaan ammattikoulussa opiskeli 7 % ja 4 % opiskeli oppisopimuksella; 2 % oli lukiossa, eli yhteensä 13 % oli parhaillaan toisen asteen koulutuksessa. Vuosina 2014-2015 tämä luku oli 12 % eli samaa suuruusluokkaa. Tutkinnon suorittaneiden määrässä on kuitenkin selkeä ero.

Ensimmäisten Au mensa -kyselyjen osallistujista 31 prosentilla oli toisen asteen tutkinto. Vuoden 2020 luku on siis kaksinkertainen. Todellisuudessa ero on hieman pienempi, koska vuosina 2014-2015 vastaajista useampi oli vielä peruskoulussa (8 % siinä missä vuonna 2020 oli 2 %), mutta vaikka tämä huomioidaan, ero toisen asteen tutkinnon suorittaneiden määrässä on silti merkittävä.

Tulosta voidaan verrata myös Roosa-hyvinvointitutkimuksessa saatuun tulokseen, jonka mukaan 18-29 -vuotiaista n. 47 prosentilla oli perusasteen jälkeinen tutkinto. Au mensa 2020 -kyselyyn vastanneet ovat myös tähän verrattuna paremmin koulutettuja. Kuten alussa todettiin, oli odotettavissa, että kyselyyn vastaavat aktiiviset nuoret, eikä vastaajissa todennäköisesti ole niitä, joilla on isoja vaikeuksia elämänhallinnassa. Siinä mielessä hyvä koulutustaso ei yllätä. Toisaalta myös Au mensa I -kyselyjen vastaajajoukko arvioitiin hyvin pärjääväksi – ehkä yllättävää oli niin selkeä ero näiden kahden kyselyn välillä.

Parhaassa tapauksessa luvut heijastelisivat myös yleisempää koulutustason nousua. Otos ei edusta koko romaniväestöä, mutta kertoo ehkä muutoksesta siinä, miten hyvin ”hyvin pärjäävät” pärjäävät. Sinänsä tulos on sen nousevan trendin mukainen, joka on nähty romanien koulutustasossa 1950-luvulta lähtien, vaikka tuo kehitys näyttää lukujen valossa hieman hidastuvan 2000-luvun alussa (ks. Rajala & Blomerus 2015, 17).

Korkeakoulutus: Ammattikorkeakoulut ja yliopistot

Kysymys korkeakoulutuksesta näkyi vain, mikäli henkilö oli vastannut suorittaneensa toisen asteen opinnot loppuun, mutta toisaalta myös, mikäli oli jättänyt vastaamatta edelliseen kysymykseen. Tähän kysymykseen vastasi 36 henkilöä; vastausten käsittelyssä ne, jotka eivät ole vastanneet, on laskettu niihin, joilla ei ole korkeakoulututkintoa. Vastaajista yksi oli valmistunut yliopistosta ja kaksi ammattikorkeakoulusta, eli korkeakoulututkinto oli 6 prosentilla kaikista kyselyn osallistujista (n=54). Noin kymmenenosa (11 %) kaikista osallistujista oli parhaillaan ammattikorkeakoulussa.

Muu opiskelukokemus

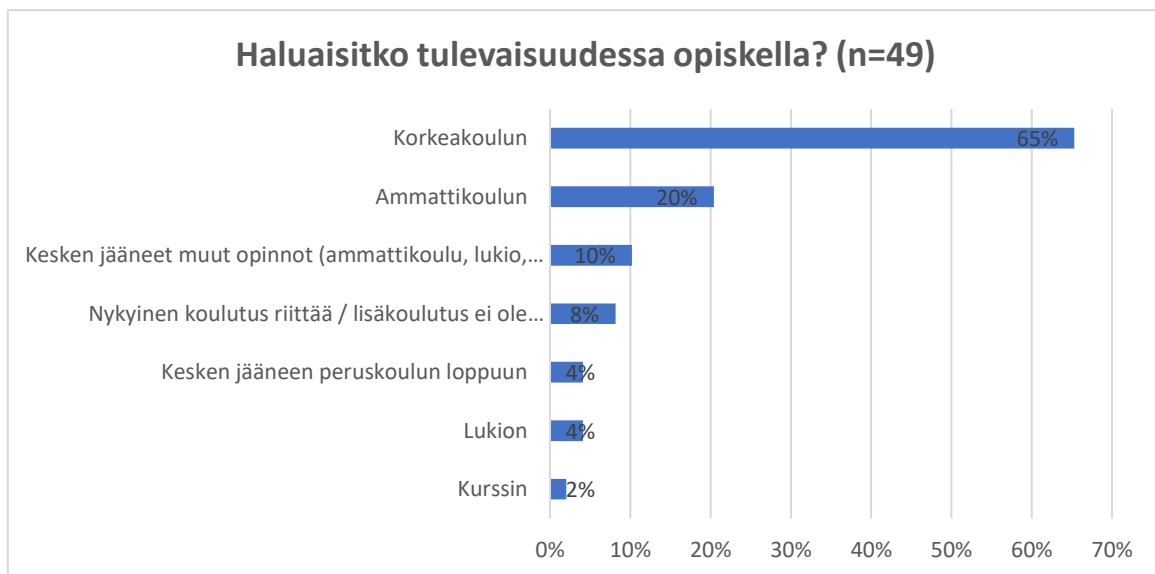
Muusta opiskelukokemuksesta kysyttiin kahdella avoimella kysymyksellä:

- Oletko opiskellut jossain muualla? Esimerkiksi kansalaisopistossa (työväenopistot, kristilliset opistot, kuten Raamattuopisto, Iso Kirja), Seurakuntaopistossa tms.; Avoimessa yliopistossa; missä?
- Suorititko jonkin tutkinnon; minkä?

Erityisesti näillä kahdella kysymyksellä haluttiin tehdä näkyväksi romaninuorten opiskelukokemuksia. Vastaajista 20 % oli opiskellut kansalaisopistossa, yksityisessä oppilaitoksessa tai avoimessa yliopistossa; neljä heistä oli suorittanut tutkinnon. Lähemmin tarkasteltuna osoittautui, että nämä tutkinnot oli ilmoitettu jo toisen asteen koulutuksen yhteydessä. Osio kuitenkin kertoo siitä, että romanit opiskelevat jonkin verran myös julkisen/kunnallisen koulujärjestelmän ulkopuolella.

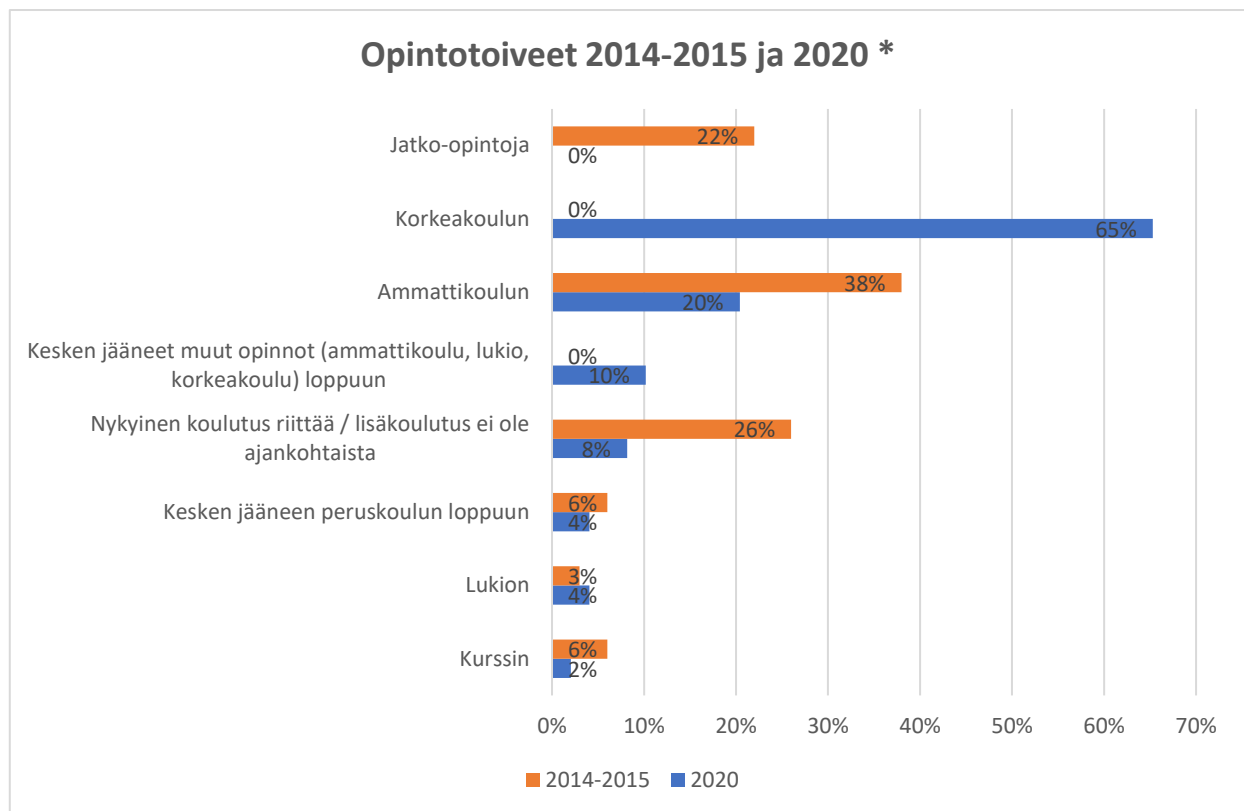
TULEVAISUUDEN OPINTOTOIVEET

Kysymykseen, haluaisitko tulevaisuudessa opiskella, vastasi 49 henkilöä. Heistä valtaosa – 92 %, eli 83 % kaikista kyselyyn vastanneista - haluaisi vielä opiskella jotain tulevaisuudessa. Kaikkein suosituin vaihtoehto oli korkeakouluopinnot, joita toivoi 65 % kysymykseen vastanneista, 59 % kaikista. Ammattikoulun haluaisi suorittaa 20 % kysymykseen vastanneista (19 % kaikista). Kesken jääneen peruskoulun haluaisi saattaa loppuun 4 % ja muut kesken jääneet opinnot 10 % (9 %).

Se, että niin moni vastaaja toivoi korkeakouluopintoja, on hyvin merkittävää. Tulos eroaa myös selvästi ensimmäisen projektin kyselyvastauksista. Ensimmäisen Au mensan kyselyissä kolme neljäsosaa (74 %) vastaajista toivoi voivansa jatkaa koulunkäyntiä tai kouluttautua lisää, nyt 92 % - tai 83 %, jos huomioidaan tähän kysymykseen vastaamatta jättäneet ja oletetaan, että heillä ei ole lisäkoulutustoiveita. Lisäkoulutushaluisten osuus on siis sinänsä kasvanut verran. Toiveista tärkein viisi vuotta sitten oli ammattikoulu (38 %).

Korkeakoulua ei tuolloin suoraan tarjottu vaihtoehtona mutta yksi vaihtoehtoista oli tarkemmin määrittelemättömät jatko-opinnot, joihin korkeakouluopinnot sisältyvät. Nämä olivat toiseksi suosituin vaihtoehto (22 %). Vaikka kaikki jatko-opintoja toivovat olisivat toivoneet nimenomaan korkeakouluopintoja, heidän osuutensa oli selvästi pienempi kuin tässä uudessa kyselyssä.

* Opintotoiveita kartoittavien kysymysten vaihtoehdot eivät olleet kaikilta osin samat eri projektien kyselyissä. Luku 0 % viittaa siihen, että kyseistä vaihtoehtoa ei ollut sen vuoden kyselyssä.

Kuten yllä todettiin, vuoden 2020 kyselyssä selvästi yli puolet (63 %) vastaajista oli suorittanut toisen asteen opinnot, kun taas vuonna 2014-2015 toisen asteen opinnot oli suorittanut 31 %. Samoin todettiin, että vuosien 2014-2015 kyselyissä oli mukana enemmän peruskoululaisia, joilla ei ole vielä mahdollisuuttakaan toisen asteen koulutukseen. Siten lähtökoulutustaso on ollut erilainen, ja siksi on ymmärrettävää, että toiveissa ovat ensisijaisesti olleet toisen asteen opinnot. Toisaalta ensimmäisen projektin kyselyissä selvästi useampi (26 % silloin, 8 % nyt) oli sitä mieltä, että nykyinen koulutus riittää tai että lisäkoulutus ei ole ajankohtaista.

Vuoden 2020 kyselyyn vastanneiden tavoitteet ovat selvästi korkeammalla. Korkeakoulun tarjoaminen vastausvaihtoehtona oli myös tietoista herättelyä. Verrattaessa ensimmäisen ja neljännen projektin kyselyjen vastaajia kyse vaikuttaa olevan asenne-erosta; osalla romaninuorista odotushorisontti on muuttunut. Yhtenä syynä asennemuutokseen on voinut olla yllä mainittu Diakonia-ammattikorkeakoulun koordinoima ESR-hankekokonaisuus. Medianäkyvyyttä saaneen projektin yhtenä osana järjestettiin tukipajoja, joissa kannustettiin romaneja osallistumaan korkeakouluhakuun. (Johansson & Laurila 2018). Diakonia-ammattikorkeakoulu myös järjesti 2018 ensimmäisen erillishaun romaneille ja maahanmuuttajille.

Lukio-opintoja ei edelleenkään toivonut kuin 4 % ja ottaen huomioon lukion suorittaneiden osuus (6 %) voitaneen olettaa, että korkeakoulutuksessakin ammatillinen vaihtoehto kiinnostaa enemmän.

KOULUN TAI OPINTOJEN KESKEYTTÄMINEN

Koulunkäynti tai opinnot olivat jääneet kesken kymmeneltä henkilöltä (19 % vastaajista). Lukuun on laskettu mukaan ne henkilöt, jotka ilmoittivat, etteivät olleet suorittaneet peruskoulua. Useimmiten keskeytyneet opinnot olivat ammattikoulussa (13 % kaikista vastaajista). Vuosina 2014-2015 keskeyttämisestä ei kysytty erikseen, vaan luvut sisältyivät niihin, joilta puuttui toisen asteen koulutus.

Kun tarkastellaan keskeyttäneiden määrää ammattikoulussa, joka on romaninuorten yleisimmin käymä toisen asteen oppilaitos, keskeyttäjiä on lähes neljäsosa (23 %). Koulutuksen keskeyttämisestä on tarjolla erilaisia vertailulukuja riippuen siitä, tarkastellaanko koulutuksen läpäisyä vai vuosittaista koulutuksesta eroamista.⁵ Joka tapauksessa opintojen keskeyttäminen on tunnistettu ongelma ammattikoulutuksessa ylipäänsä (ks. Koramo & Vehviläinen 2015; Pensonen & Ågren 2018). Susanna Rajalan ja Satu Blomeruksen (2015, 45) selvityksessä aikuisten romanien koulutustaustoista oppilaitosten edustajat arvioivat romanien keskeyttävän ammatilliset opinnot vain hieman useammin kuin opiskelijat keskimäärin.

Muissa koulutustyypeissä (lukio, oppisopimus/EAT, AMK, yliopisto) oli niin vähän vastaajia, että tiedot eivät ole vertailukelpoisia (lukion oli keskeyttänyt yksi viidestä, muissa ei ollut keskeyttäneitä) eikä keskeyttämisestä voi tehdä johtopäätöksiä.

Opintonsa keskeyttäneiltä kysyttiin syitä keskeyttämiseen. Kyseessä oli monivalintatehtävä, jossa saattoi valita yhden tai useampia vaihtoehtoja sekä kirjoittaa oman vastauksensa. Tähän kysymykseen vastasi 9 henkilöä, joten vastausten pohjalta ei voi tehdä yleistyksiä. Kaksi henkilöä merkitsi syyksi **koulunkäynnin/opiskelun vaikeuden**, samoin kaksi henkilöä **perheen perustamisen**. Vaihtoehdot ”Koulunkäynti/opiskelu oli tylsää”, ”En saanut opintoihin kuuluvia harjoittelupaikkoja” ja ”Koin olevani väärällä alalla” oli valinnut yksi kunkin. Vapaassa tekstikentässä mainittuja muita syitä olivat muutto ja töiden aloittaminen.

---

⁵ Selvityksessä vuodelta 2014 tavoiteajassa opiskelijoista valmistui vain 64 % (Koramo & Vehviläinen 2015, 9). Joitakin vuosia aiemmassa tarkastelussa läpäisyprosentti viiden vuoden seurantajaksolla oli 76 % (Portin 2016, 6). Näihin lukuihin verrattuna ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen oli tässä Au mensa 2020 -kyselyssä suunnilleen yhtä yleistä kuin muillakin. Keskeyttämistä tarkasteltaessa voidaan huomata parannusta: vuonna 2012 ammatillisesta koulutuksesta erosi 15,5 % prosenttia opiskelijoista (Koramo & Vehviläinen 2015, 9); lukuvuonna 2015/2016 nuorille suunnatun ammatillisen koulutuksen keskeytti koko väestön tasolla enää 7,3 % (Suomen virallinen tilasto 2018). Nämä luvut eivät ole aivan tuoreita, mutta ovat oletettavasti lähellä aikaa, jolloin moni hieman vanhemmista Au mensa 2020 -kyselyyn vastanneista on suorittanut opintojaan.

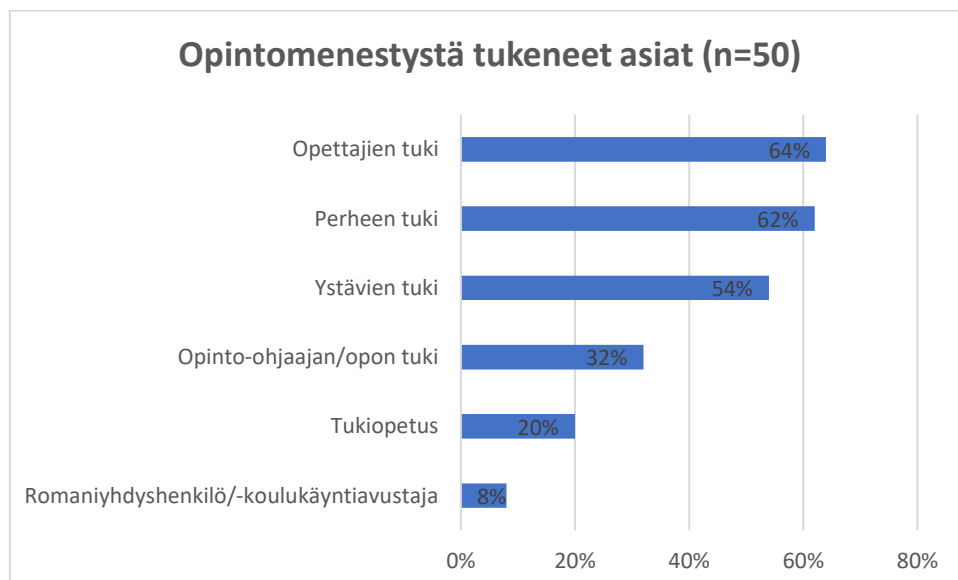

Koska ammattikoulun keskeyttäminen on yleistä, on jatkossa tärkeä saada lisätietoa keskeyttämisen syistä.

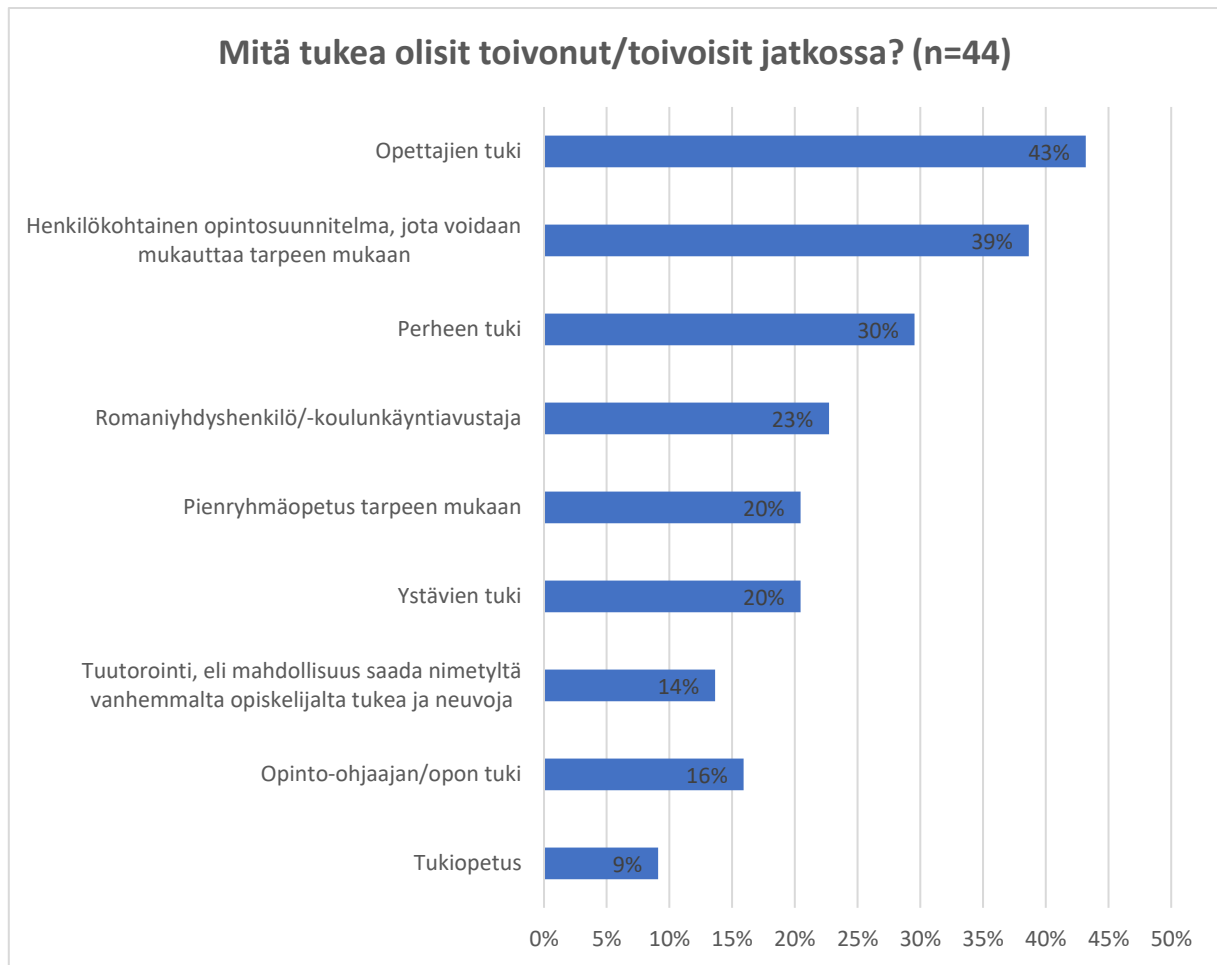
OPINTOMENESTYKSEN TUKEA

Koulunkäyntiä ja opiskelua tukevista asioista kysyttiin kahdella kysymyksellä: yhtäältä minkä oli menneisyydessä koettu tukevan opintoja ja toisaalta minkälaista tukea olisi toivonut tai toivoi tulevaisuuden opinnoille. Molemmissa kysymyksissä oli mahdollista valita yksi tai useampia vaihtoehtoja sekä kirjoittaa oma vastauksensa.

Aiempaa opintomenestystä tukeneita seikkoja koskevaan kysymykseen vastasi 50 henkilöä. Tärkeimmäksi nousi muiden ihmisten – opettajien, perheen, ystävien tai opinto-ohjaajan – tuki. Tukiopetuksesta oli hyötynyt 21 % vastanneista ja muutama (8 %) romaniyhdyshenkilöstä tai romanitaustaisesta koulunkäyntiavustajasta.

Kysymykseen, mitä tukea olisi toivonut tai toivoisi jatkossa vastasi 44 henkilöä. Tärkeimmäksi nousivat opettajan tuki sekä henkilökohtaisesti mukautetun opintosuunnitelman teko. Seuraavaksi tärkeimmät tukitoimet oppilaitoksen puolelta olisivat romaniyhdyshenkilö tai -koulunkäyntiavustaja sekä pienryhmäopetus tarpeen mukaan.

Romaneille perhe ja suku ovat yleisesti ottaen hyvin tärkeitä, ja perheen tuki onkin toiseksi ja kolmanneksi tärkein tuki. Huomionarvoista on kuitenkin, että molemmissa kysymyksissä opintomenestyksestä tärkeimmäksi koettiin tuki tuli opettajilta; se oli siis tärkeämpää kuin perheen tai ystävien tuki.

Monet romaninuoret ovat kouluttautumassa pitemmälle kuin vanhempansa. Esimerkiksi 1980-luvulla koulunsa käyneistä arviolta vähän alle 40 % on ammattitutkinto (Rajala & Blomerus 2015, 61), ja arviolta 30 % ei suorittanut oppivelvollisuutta loppuun (Rajala & Blomerus 2015, 17).

2000-luvulla tehdyissä selvityksissä on havaittu, että pääsääntöisesti romanivanhemmat suhtautuvat positiivisesti lastensa koulunkäyntiin, esimerkiksi yhteydenpito koulun kanssa sujuu hyvin (ks. Rajala et al. 2011, luku 7). Vanhemmilla ei kuitenkaan välttämättä ole mahdollisuuksia tukea opiskelua käytännön tasolla, jos heidän oma koulutustasonsa on matala. Näin ollen opettajan tuki on keskeistä (ks. myös Rajala & Blomerus 2015, 19).

Omalla kohdallani valmistumiseni ei todellakaan olisi ollut yhtä helppoa ilman luokanvalvojan tukea, joka myös mm. auttoi minua etsimään työharjoittelupaikkoja ja oli

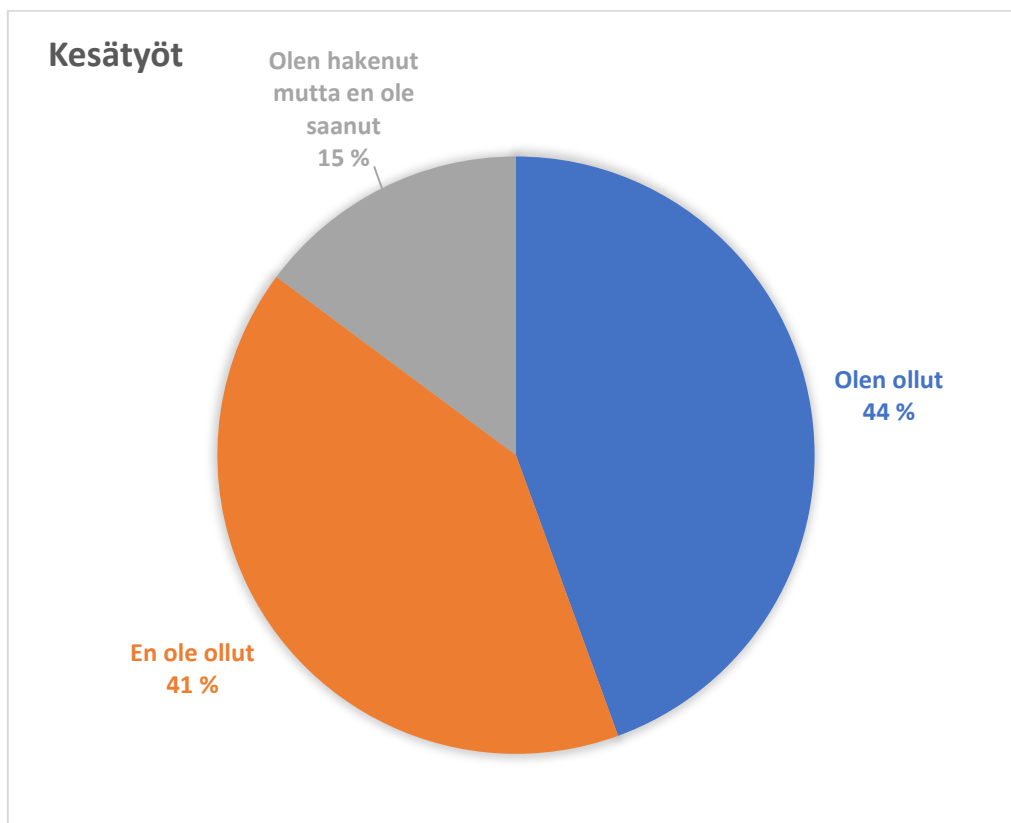
muutenkin erittäin kiinnostunut opiskelustani. Näistä työharjoitteluista sain myös keikkatyötä, kun hoidin työni hyvin.

TYÖNTEKO JA TYÖLLISTYMINEN

Työosiossa kysyttiin kesätyöistä, muusta työkokemuksesta, sekä työllistymisen ja työssäkäynnin kokemisesta.

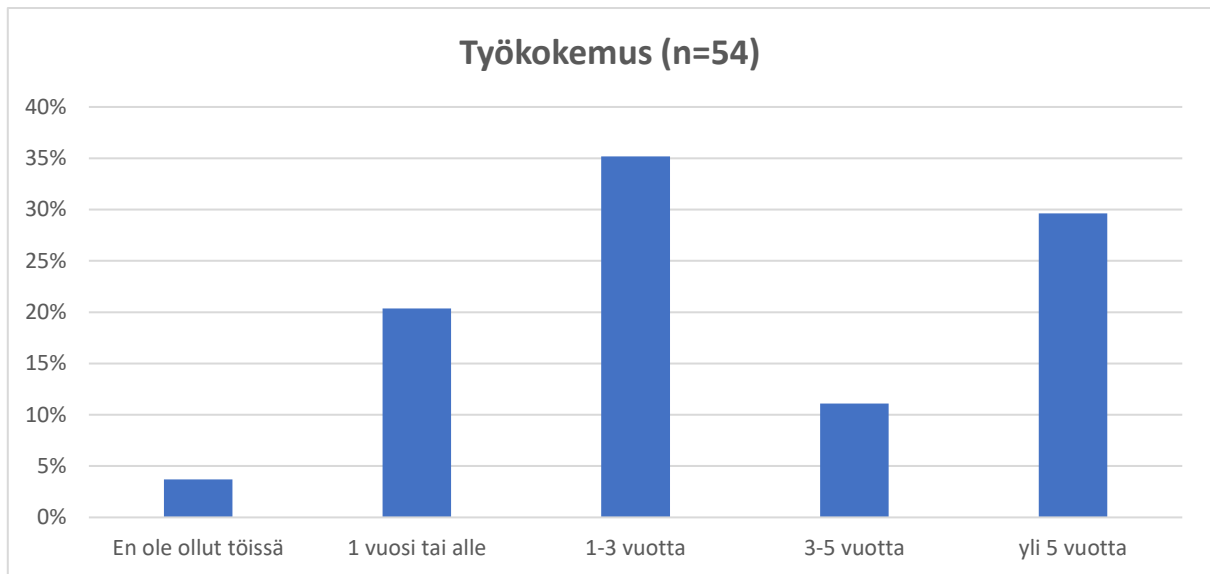
Kesätyöt

Kesätyöissä oli käynyt 44 %, 15 % oli hakenut kesätyötä mutta ei ollut saanut.

Työkokemus

Varsinaista työkokemusta oli tyypillisimmin (35 %) 1-3 vuotta mutta toisaalta lähes yhtä moni (30 %) oli ollut töissä yli viisi vuotta. Tämän voisi ajatella heijastavan sitä, että viidesosa vastaajista oli yli 30-vuotiaita, mutta vaikka yli 30-vuotiaiden vastaukset suodatettaisiin pois, kokeneimmassa työntekijäryhmässä on silti 23 % vastaajista.

Kokemukset työllistymismahdollisuuksista ja työnteosta

Työllistymismahdollisuuksia ja työssäkäyntiä pyydettiin arvioimaan viisiportaisella asteikolla erittäin helposta erittäin vaikeaan; oli myös mahdollista valita kuudes vaihtoehto, ”En osaa sanoa/ei koske minua”. Lomakkeessa olleen virheen vuoksi tätä kysymysparia ei täysin pystytty hyödyntämään. Käytännössä ei voinut yksiselitteisesti valita vaihtoehtoa ”Erittäin vaikeaa”. Virhe korjattiin, mutta moni oli ehtinyt jo vastata. Virheellisen vaihtoehdon oli kuitenkin valinnut vain kaksi vastaajaa.

Jos jätetään huomiotta virheellisen vaihtoehdon valinneet (eli tässä n=52), voidaan todeta, että työssäkäynti koettiin helpommaksi kuin työllistymismahdollisuudet. Työllistymistä piti vaikeana puolet (52 %) kun taas työssäkäyntiä piti vaikeana 31 %. Vastaavasti työssäkäyntiä piti helppona tai erittäin helppona yli puolet (60 %) kun taas työllistymistä vain 29 %.

Työllistymiskysymyksessä reilu neljäsosa (27 %) ja työssäkäyntikysymyksessä 15 % suhtautui neutraalisti (”ei helppoa eikä vaikeata”).

Avoimessa kysymyksessä työllistymis- ja työssäkäyntikokemuksista vastaajat kertoivat esim. seuraavaa:

Mahdollisuus päästä töihin huonoa, mutta kun on päässyt ovat kokemukset olleet pääsääntöisesti positiivisia.

Työn haku on välillä ollut haasteellista mutta Aina olen saanut apua töitä etsiessä. Työssä käynti, Kun ennakko luulot on selätetty niin on kyllä tullut tosi hyviäkin hetkiä työmaalla, kaikista kohtaamisista olen kiitollinen siinä on itse oppinu ja kasvanu sekä myös työn johto on saanut uuden näkemyksen.

Vastaajissa oli sekä sellaisia, joilla ei ollut ollut vaikeuksia työnhaussa eikä töissä, että sellaisia, jotka eivät koulutuksesta ja yrittämisestä huolimatta olleet saaneet töitä.

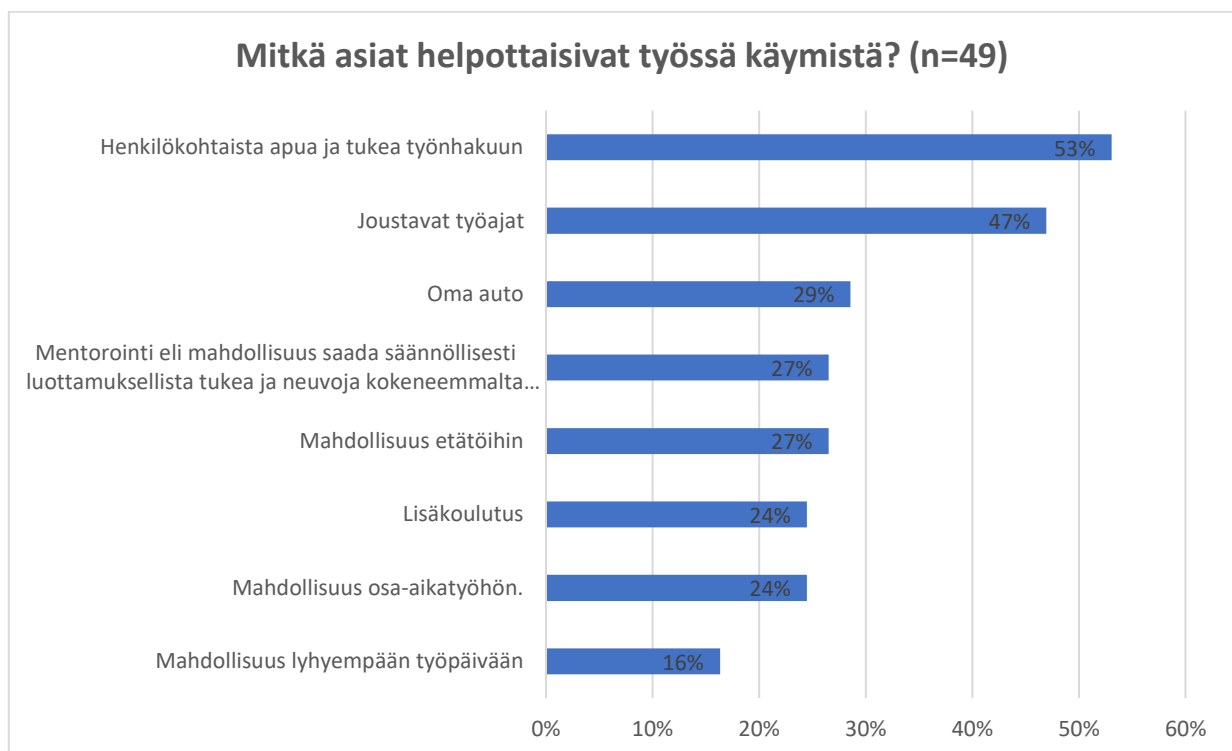
Itsellä ei oikeastaan ole ollut vaikeaa työllistyä olen ollut useammassa vakituudessa työsuhhteessa. Mutta kai minulle on vain käynyt tuurit kohdilleen

Olen kokenut esteenä romanisuuteni ja ihan pelkästään koko työllistämisen. Olen 2014 valmistunut ammattiin eikä minua ole koskaan palkattu ammattini sopiviin tehtäviin lukuisista yrityksistä huolimatta

Työllistymisen ja työnteon tukeminen

Kysymykseen työllistymistä ja työssä käymistä helpottavista asioista vastasi 49 henkilöä. Kysymyksessä oli mahdollista valita useita vastausvaihtoehtoja. Tärkeimpinä asioina pidettiin Henkilökohtaista apua ja tukea työnhaakuun (53 % vastanneista) ja joustavia työaikoja (47 % vastanneista).

Seuraavaksi tärkeimpiä olivat oma auto (29 %), samalla prosenttiosuudella (27 % kukin) mentorointi ja mahdollisuus etätöihin, sekä hieman alemmalla prosenttiosuudella (24 % kukin) lisäkoulutus ja mahdollisuus osa-aikatyöhön.

YHTEISKUNNALLINEN VAIKUTTAMINEN

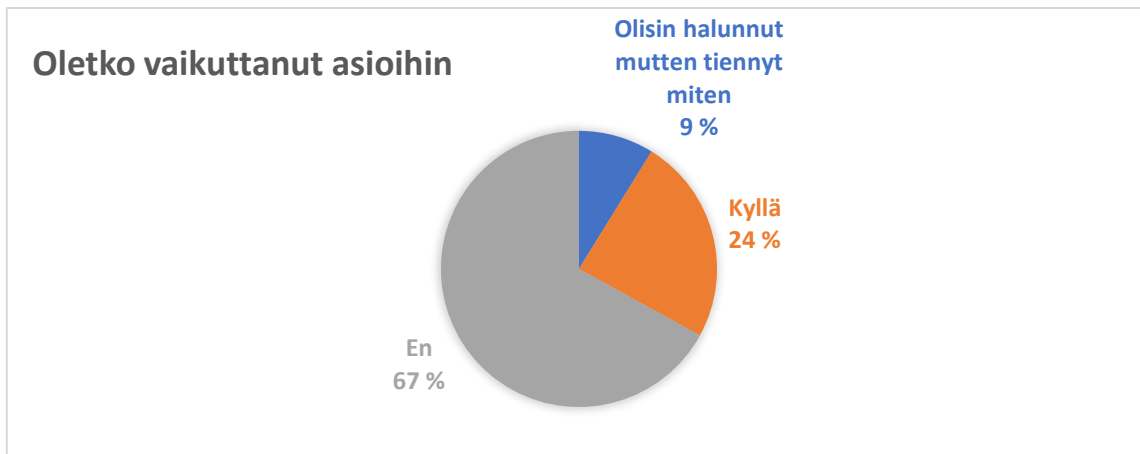
Yhteistoiminta

Kysymykseen yhteistoiminnan muodoista vastasi 43 henkilöä, eli viidesosa jätti vastaamatta. Tärkein yhteistoiminnan viitekehys ovat seurakunnat ja muut kristilliset yhteisöt, joiden toimintaan osallistui 70 % tähän kysymykseen vastanneista, 56 % kaikista vastaajista. Romaniyhdistysten toiminnassa oli mukana 35 % (28 % kaikista), harrastustoiminnassa (urheiluseurassa, musiikkiopistossa tms.) 28 % (22 % kaikista).

Vaikuttaminen

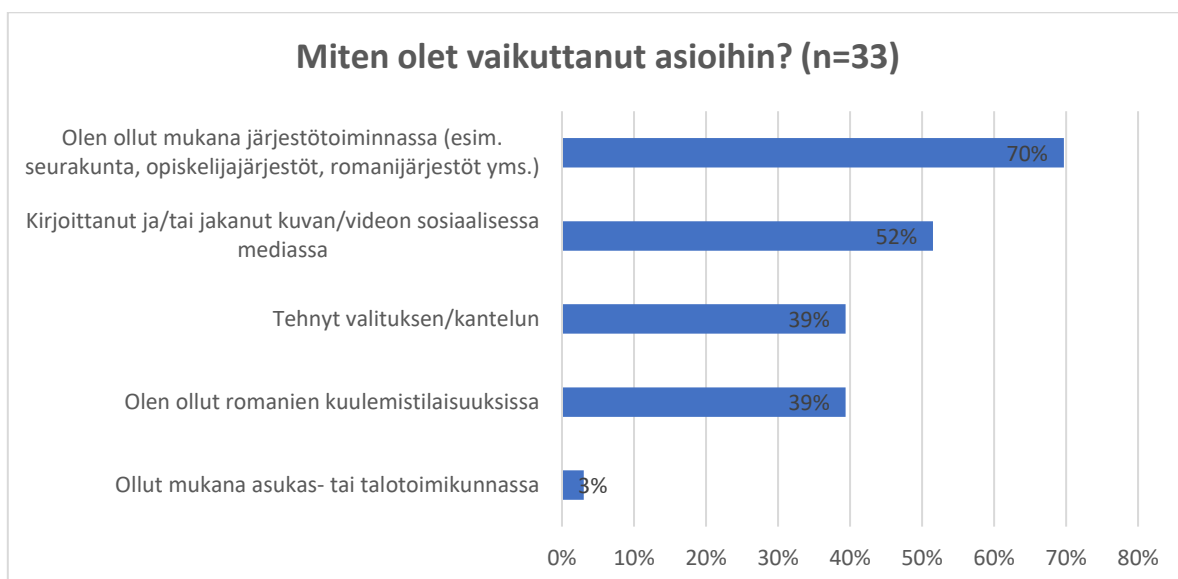
Vaikuttaminen on ollut Au mensa -projektien pääteemoja. Siitä kysyttiin ensiksi kysymyksellä "Oletko vuoden aikana vaikuttanut asioihin (politiikka, palvelut, kohtelu)?" Tähän kysymykseen vastasivat kaikki (n=54). Neljäsosa (24 %) kertoi vaikuttaneensa asioihin, kymmenesosa (9 %) olisi halunnut vaikuttaa mutta ei tiennyt miten. Kaksi kolmasosaa katsoi ei ollut vaikuttanut.

Tämän kysymyksen perusteella aktiivisuus oli hieman vähäisempää kuin ensimmäisen Aumensan kyselyissä. Niissä (n=93) 29 % katsoi vaikuttaneensa ja 15 % olisi halunnut vaikuttaa, mutta ei tiennyt miten. Tuolloin ei kuitenkaan kysytty vaikuttamisen keinoista, kuten tehtiin nyt 2020.

Kun 2020 kysyttiin vaikuttamisen tapoja viimeisen 2-3 vuoden aikana, huomattavasti useampi, 61 %, oli käyttänyt joitakin vaikuttamisen keinoja. Kysymys vaikuttamisen muodoista oli mukana myös siksi, että se herättäisi vastaajat näkemään erilaisia tapoja vaikuttaa.

Kaaviosta näkyvien vastausvaihtoehtojen lisäksi oli mukana perinteinen vaikuttamisen tapa, ”Politiikka (esim. puolueiden nuorisojärjestöt, kunnallispolitiikka)”, mutta kukaan ei valinnut tätä vaihtoehtoa. Yhteistoimintakysymyksessä kävi kuitenkin ilmi, että muutama oli mukana poliittisessa toiminnassa.

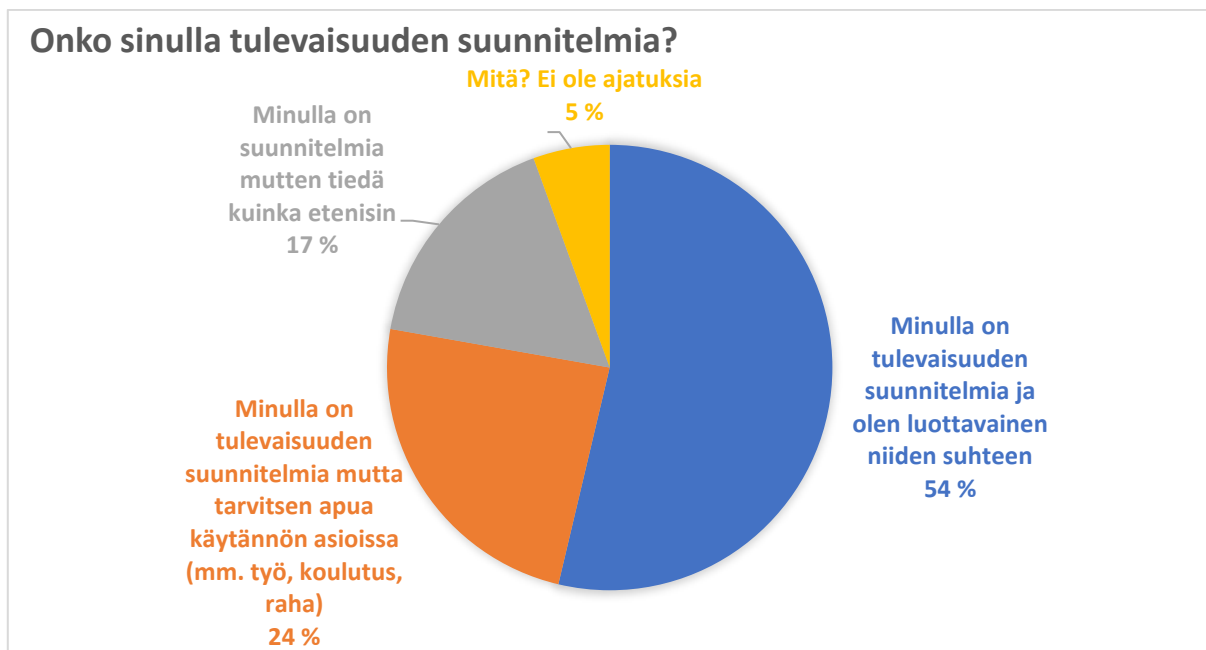
Järjestötoiminnassa oli ollut mukana 70 %, ja sosiaalisessa mediassa oli vaikuttanut hieman yli puolet (52 %). Valituksen tai kantelun oli tehnyt 39 %, mikä kertoo, että melko moni oli

reagoanut syrjivään tai epäasialliseen kohteluun. Yhtä moni oli ollut mukana romanien kuulemistilaisuuksissa.

Lomakkeessa kysyttiin myös äänestämistä. Yli 18-vuotiaiden äänestysprosentti oli 73 %, mikä on hyvää suomalaista keskitasoa.⁶ Tämä oli selvästi enemmän kuin ensimmäisen projektin kyselyissä (56 %, n=73), tosin tuolloin tarkastelusta oli jouduttu jättämään pois sellaisia vastauksia, joista ei ilmennyt ikää.

TULEVAISUUDEN SUUNNITELMAT

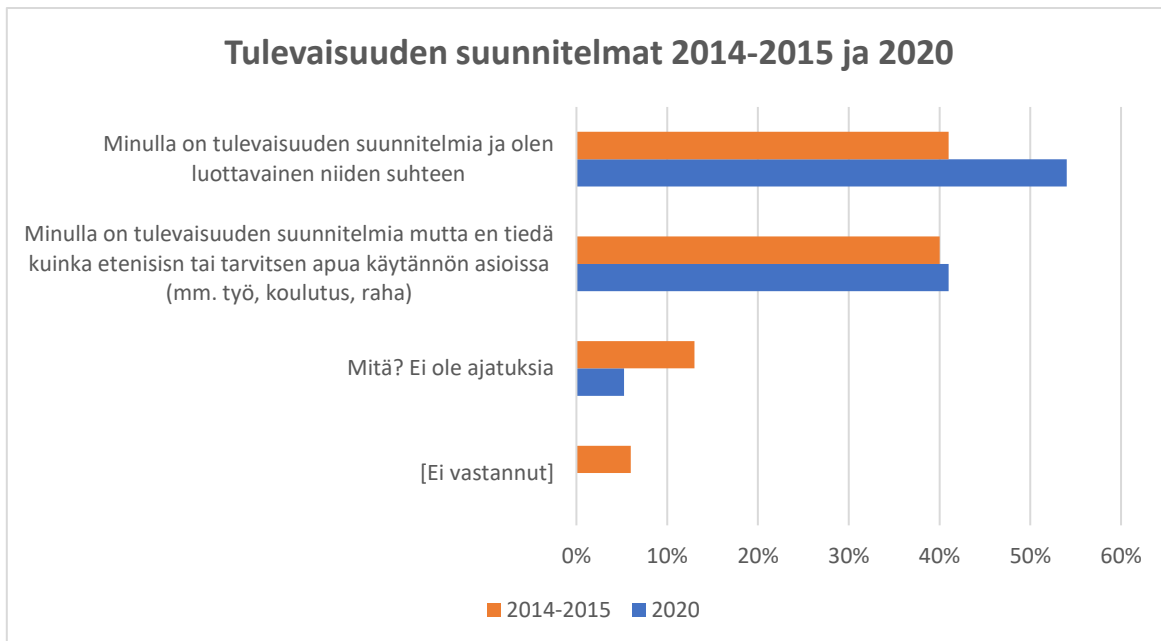
Vastaajista reilulla puolella (54 %) oli tulevaisuuden suunnitelmia ja he olivat luottavaisia niiden toteuttamisen suhteen. Neljäsosalla (24 %) oli suunnitelmia, mutta kokivat tarvitsevansa käytännön apua niiden toteuttamisessa. Vastaajista kuudesosalla (17 %) oli suunnitelmia, mutta ei käsitystä siitä miten edetä niiden kanssa. Muutamilla (5 %) ei ollut ajatuksia tulevaisuudesta.

Verrattuna viiden vuoden takaiseen hieman useammalla vastaajalla oli selkeät suunnitelmat. Niiden osuus, joilla ei ollut suunnitelmia, oli nyt pienempi.

⁶ Ks. esim. <https://findikaattori.fi/fi/51>, Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa (2019).

Toiseksi tulevaisuudennäkymiä kartoitettiin kysymällä, missä vastaajat näkivät itsensä viiden vuoden kuluttua. Suurin osa (63 %) uskoi olevansa töissä. Yritystoiminnassa itsensä näki vajaa viidesosa (18 %) ja opiskelemassa 13 %.

Ensimmäisen projektin kyselyjen Internet-osiossa oli sama kysymys avoimena kysymyksenä. Vastauksia analysoidessa hahmottui, että jatkossa työelämässä arveli olevansa 53 % (n=66). Siihen nähden vuoden 2020 vastaajat hieman useammin luottivat olevansa työelämässä. Jos mukaan lasketaan myös yritystoiminta, ero on vielä selkeämpi.

VAPAA SANA

Kyselyn päätti avoin kysymys, jossa sana oli vapaa. Tätä mahdollisuutta käytti 10 henkilöä. Viisi kertoi opiskelutoiveista, ja kahdella heistä oli myös mielessä toiveammatti, jossa haluaisivat työskennellä. Yhdellä oli haaveena oma yritys. Muutama kommentoi syrjintää ja rasismia.

Yksi vastaaja tarkensi opintomenestyksensä taustalla olevia seikkoja, kolme kertoi joko henkilökohtaisia tai yleisiä tulevaisuudentoiveita.

YHTEENVETO

Vähän yli puolet (54 %) vastauksista tuli Etelä-Suomesta mutta painottui silti selvästi vähemmän nyt kuin Au mensa I:n kyselyissä, joissa vastaajista 81 % asui Etelä-Suomessa. Vastaajista oli naisia kaksi kolmasosaa. Tässä kyselyssä oli mukana vain muutama peruskoululainen; vastaajista valtaosa kuului ikäryhmään 17-29. Yli 30-vuotiaita oli viidesosa. Suurin ero ensimmäisen projektin kyselyihin oli nuorimman (alle 17 vuotta) ikäryhmän pienuus, mikä näkyy mm. asumiseen ja koulutukseen liittyvissä vastauksissa.

Vastaajien yleinen elämäntilanne – onko töissä, työtön, koulussa, opiskelee, vai kotona lasten kanssa – oli hyvin samansuuntainen kuin ensimmäisen projektin vastaajilla. Ikärakenteesta johtuen koululaisia oli selvästi vähemmän, mutta koululaisten ja opiskelijoiden yhteenlaskettu osuus oli yhtä suuri. Työttömien osuus oli kolme prosenttiyksikköä pienempi kuin Au mensa 2014-2015 -kyselyissä.

Hieman yli puolet (56 %) asui perheellisenä: puolison ja lasten, tai puolison tai lasten kanssa. Ikärakenteesta johtuen vanhempien luona asui vain harva. Hieman yllättävä tulos oli, että yksinasujia oli kolmasosa (31 %, vrt. 18 % v. 2015). Tämäkin liittyy nuorimman ikäryhmän pienuuteen, joskaan se ei selitä eroa kokonaan, vaan luku kertoo myös siitä, että perheenperustamisikä vaihtelee.

Tässä 2020 kyselyssä toisen asteen tutkinnon suorittaneiden määrä oli merkittävästi suurempi kuin Au mensan 2014-2014 kyselyissä, ja myös suurempi kuin Roosa-hyvinvointitutkimuksessa 18-29 -vuotiaiden ikäryhmän osalta. Tämä kertoo yhtäältä siitä, että kyselyyn on osallistunut pitkälti hyvinvoivia romaninuoria. Toisaalta, yhdistettynä muista lähteistä (Rajala & Blomerus 2015; Weiste-Paakkanen, Lämsä & Kuusio 2018) saatuun tietoon voidaan arvella, että osalla romaneista koulutustaso on jatkanut nousuaan.

Erityisen huomionarvoista on se, että entistä useampi nuori haaveilee korkeakouluopinnoista. Tämä on mahdollista yhtäältä, koska peruskoulutustaso tässä ryhmässä on korkeampi. Toisaalta tässäkin vastaajajoukossa on mukana muutamia korkeakouluopiskelijoita, joten vertaisiesimerkkejä alkaa vähitellen olla.

Hieman huolestuttavaa sen sijaan on, että huolimatta ryhmän yleisesti ottaen hyvästä koulutustasosta, lähes viidesosa oli keskeyttänyt jotkin opinnot. Suosituimmassa koulutusmuodossa, ammattikoulussa, keskeyttäneitä oli 23 %. Ammatillisessa koulutuksessa keskeyttäminen on kuitenkin yleinen ongelma, eivätkä romaninuoret välttämättä keskeytä opintoja sen useammin kuin muukaan väestö.

Tilanteen parantamiseksi tulee kehittää ja ennen kaikkea hyödyntää jo olemassa olevia opetuksen tukitoimia. Tärkeimmiksi tukitoimiksi tässä kyselyssä koettiin opettajien tuki sekä henkilökohtaisesti mukautettu opintosuunnitelma. Koska nuoren vanhemmilta saattaa puuttua opiskelukokemusta, on erityisen tärkeää, että koulussa tuetaan romaninuorta ja uskotaan hänen mahdollisuuksiinsa. On myös tärkeä jakaa tietoa romanien onnistuneista opiskelukokemuksista, jotta nuoret saavat samastuttavia roolimalleja.

Kyselyyn vastanneista kolme neljäsosaa (74 %) oli ollut työelämässä mukana vuoden tai pitempään. Huomionarvoista on, että suhteellisen moni, 30 %, oli ollut töissä viisi vuotta tai pitempään. Työnhaku on suurempi kynnykskysymys; kun töitä on saatu, niissä pysymistä ei koeta samalla tavalla ongelmaksi. Vastaajat kokivat työnhaun vaikeammaksi kuin työssä käymisen. Työllistymisen ja työssä käymisen tukitoimista tärkeimpänä pidettiin henkilökohtaista apua ja tukea työnhaussa. Joustavat työajat koettiin tärkeimmäksi työssä käymistä helpottavaksi seikaksi.

Kyselyyn vastanneet nuoret olivat toiveikkaita tulevaisuuden suhteen. Vastaajista 95 prosentilla oli tulevaisuudensuunnitelmia, mutta vajaa puolet heistä kaipasi apua niiden toteuttamiseen. Siksi on tärkeä jatkaa ja kehittää Ohjaamon ja Diakonia-ammattikorkeakoulun tukipajojen kaltaisia nuorten ja aikuisten matalan kynnyksen tukitoimia. Hienoa on, että valtaosa (94 %) kyselyyn vastanneista nuorista romaneista näki itsensä lähitulevaisuudessa joko töissä, yrittäjänä tai opiskelemassa - aktiivisina yhteiskunnan jäseninä.

KIRJALLISUUS:

Autio, Petra, Anette Lindström, Jari Hedman ja Daniela Isberg 2016. *Nuorten romanien tilanteet ja toiveet: Raportti Suomen Romaniyhdistyksen ensimmäisessä Au mensa -nuorisoprojektissa 2014–2015 tehdyistä kyselyistä.* Raportti. Suomen Romaniyhdistys, Helsinki

Johansson, Elina ja Hanna Laurila 2018. Tavoitteena korkeakouluopinnot – tukipajat hakuvaiheen apuna. Teoksessa *Uskalla! It's possible. Romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut*, toim. Mäenpää, Niina, Perho, Katri & Ärling, Merts. Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeiden loppujulkaisu. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Ss. 133-145.

Kasa, Michelle ja Keijo Svart 2018. "I can!" – Romaninuorten intensiivinen koulunkäynnin tukiohjelma. Teoksessa *Uskalla! It's possible. Romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut*, toim. Mäenpää, Niina, Perho, Katri & Ärling, Merts. Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeiden loppujulkaisu. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Ss. 68-79.

Keskinen, Suvi, Aminkeng Atabong Alemanji, Markus Himanen, Antti Kivijärvi, Uyi Osazee, Nirosha Pöyhölä ja Venla Rousku 2018. *Pysäytetyt – Etninen profilointi Suomessa.* 2/2018 SSKH Notat. Svenska social och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet,

Kettunen, Anni 2018. Pääkaupunkiseudun erityispiirteet romanien koulunkäynnin tukemisessa. Teoksessa *Uskalla! It's possible. Romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut*, toim. Mäenpää, Niina, Perho, Katri & Ärling, Merts. Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeiden loppujulkaisu. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Ss. 80-87.

Koramo, Marika ja Jukka Vehviläinen 2015; *Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma. Laadullinen ja määrällinen seuranta vuonna 2014.* Raportit ja selvitykset 2015:3. Opetushallitus, Helsinki.

Kulmanen, Kaisla 2018, "Nuori romani, luotatko poliisiin?" – Suomen romaninuorten kokemuksia kohtaamisesta poliisin kanssa. Raportti. Suomen Romaniyhdistys, Helsinki.

Lindgren, Tuula 2018. Tukiporrasmalli romaniasiakastyön tukena. Teoksessa *Uskalla! It's possible. Romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut*, toim. Mäenpää, Niina, Perho, Katri & Ärling, Merts. Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeiden loppujulkaisu. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Ss. 127-132.

Majaniemi, Päivi ja Marko Stenroos 2020. *Kansalaisyhteiskunnan seurantaraportti kansallisen romanipoliittisen ohjelman toimeenpanosta Suomessa Osallisuustoimenpiteiden puutteiden tunnistaminen.* Suomennos raportista *Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategy in Finland Identifying blind spots in Roma inclusion policy*, käänttänyt suomeksi Petra Autio yhteistyössä Päivi Majaniemen kanssa. Toteutettu osana Roma Civil Monitor -pilottiprojektia 'Capacitybuilding for Roma civil society and strengthening its involvement in the monitoring of National Roma Integration Strategies' Suomen Romaniyhdistys, Helsinki.

Mäenpää, Niina, Perho, Katri ja Mertsii Ärling (toim.) 2018. *Uskalla! It's possible. Romanianien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut.* Tšetanes naal- ja Nevo tiija -hankkeiden loppujulkaisu. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki.

Penonen, Sanna ja Susanna Ågren 2018. *Ammatillisen koulutuksen läpäisyn määrällisen seurannan selvitys lukuvuodelta 2016-2017.* Raportit ja selvitykset 2018:2. Opetushallitus, Helsinki.

Portin, Marianne (toim.) 2016. *Perusopetuksen ja toisen asteen Koulutuksen läpäisy tilastoina. Vuosilta 2004/2007 vuoteen 2012.* Raportit ja selvitykset 2016:3 Opetushallitus, Helsinki.

Rajala, Susanna ja Satu Blomerus 2015. *Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin.* Raportit ja selvitykset 2015:8. Opetushallitus, Helsinki.

Rajala, Susanna, Minna Salonen, Satu Blomerus ja Leena Nissilä 2011. *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011 ja toimenpide-ehdotukset.* Raportit ja selvitykset 2011:26. Opetushallitus, Helsinki.

Stenroos, Marko 2019. Power and Hierarchy among Finnish Kaale Roma. *Critical Romani Studies*, 1(2), 6-23. doi:10.29098/crs.vii2.12

Stenroos, Marko 2020. Social Orders, Tensions and Saviourism: An ethnography of Finnish Roma policy implementation. PhD thesis. Research Series in Anthropology 34 (2020). Unigrafia, Helsinki.

Suomen Romaniyhdistys 2020. *Romanikielikysely 2019. Yhteenveto Au mensan tekemästä romanikielikyselystä (marras-joulukuu 2019).* Blogikirjoitus. Saatavilla <https://www.suomenromaniyhdistys.fi/romanikielikysely2019/>.

Suomen tilastollinen vuosikirja 2019. Suomen virallinen tilasto. Tilastokeskus, Helsinki.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2018. Koulutuksen keskeyttäminen [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-9280. Tilastokeskus, Helsinki. [viitattu: 13.10.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kkesk/2016/kkesk_2016_2018-03-14_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2020.: Koulutuksen keskeyttäminen [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-9280. 2018, Liitetaulukko 3. Peruskoulun koulupudokkaat lukuvuosina 1999/2000-2018/2019. Tilastokeskus, Helsinki. [viitattu: 10.11.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kkesk/2018/kkesk_2018_2020-03-12_tau_003_fi.html

Törmä Sinikka ja Kari Huotari 2018. Romanianien asumisen yhdenvertaisuuden seurantaselvitys. Ympäristöministeriön raportteja 6/2018. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Weiste-Paakkanen, Anneli, Riikka Lämsä ja Hannamaria Kuusio 2018. *Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanianien hyvinvointitutkimus Roosin perustulokset 2017-2018.* Raportti 15/2018. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

LIITE: KYSELYLOMAKE

Au mensa IV -projektin kysely romaninuorille

Suomen Romaniyhdistyksen Au mensa IV -projektin kysely romaninuorille

Tervetuloa osallistumaan! Kuten aikaisemmillakin kyselyillä (kuulemistilaisuudet, Kuukauden kyselyt ym.) Au Mensa -projekti haluaa kuulla romaninuorten kokemuksia. Tällä kertaa keskitymme erityisesti koulutukseen, työllisyyteen ja vaikuttamiseen. Tarkoituksena on myös vertailla vastauksia ensimmäisen Au mensa -projektin kyselyjen (2014-2015) tuloksiin - onko jokin muuttunut kuudessa vuodessa? Kyselyllä ja sen tuloksilla halutaan edistää romaninuorten yhdenvertaisuutta koulutuksessa, työelämässä ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa.

Kysely toteutetaan nimettömänä eikä siinä kysytä tietoja, joista voisi suoraan tunnistaa vastaajan. Kun tehdään kyselyjä pienen väestöosan joukossa, on aina olemassa pieni mahdollisuus, että kyselyn eri tietoja yhdistämällä voitaisiin päätellä vastaajan henkilöllisyys. Tämän vuoksi vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja kyselyn raportoinnissa huolehditaan tarkasti, että yksittäiset vastaajat eivät ole tunnistettavissa.

Vastauksia säilytetään ja käsitellään käyttäjätunnuksen ja salasanan suojaamalla tietokoneella. Niitä säilytetään myös suojatun yhteyden, käyttäjätunnuksen ja salasanan suojaamassa verkkopalvelussa (Kyselynetti.com).

Tässä kyselyssä kerättyjä tietoja käytetään romaninuorten koulutusta, työelämää ja vaikuttamista koskevia kokemuksia ja näkemyksiä kuvaavan raportin laatimiseen sekä Au mensa -nuorisoprojektin ja Suomen Romaniyhdistyksen toiminnan kehittämiseen. Tulevaisuudessa tietoja saatetaan käyttää vertailukohtana tehtäessä uusia kyselyjä romaninuorten kokemuksista ja näkemyksistä.

Näitä vastaustietoja voidaan luovuttaa romanien hyvinvointia lisäävien hankkeiden tai tutkimuksen käyttöön Suomen Romaniyhdistyksen kanssa tehtävällä sopimuksella edellyttäen, että tietojen käyttäjä sitoutuu luottamuksellisuuteen ja tarvittaviin tietoturvajärjestelyihin.

Tietoja ei luovuteta EU/ETA-maiden ulkopuolelle. Vastaustiedot hävitetään sitten kun niillä ei ole enää ole käyttöä tutkimus- tai kehitystyössä.

Tietojen säilytyksestä ja käsittelystä vastaa Suomen Romaniyhdistys, ja kyselyn vastuuhenkilönä on Petra Autio. Lisätietoja saat Au mensa -projektin Dimitriltä (dimitri.aumensa@gmail.com) ja Carmeniltä (carmen.aumensa@gmail.com) tai kyselyn vastuuhenkilöltä Petra Autiolta (petra.autio@suomenromaniyhdistys.fi).

Vastanneiden kesken arvotaan kolme 50 €:n lahjakorttia. Jos haluat osallistua arvontaan, sinut ohjataan kyselyn jälkeen linkkiä klikkaamalla täyttämään yhteystietosi toisella lomakkeella, eikä näitä tietoja yhdistettä vastauksiin. Arvonnan vastuuhenkilö on Petra Autio.

Perustiedot

Sukupuoli: Oletko

- tyttö/nainen
- poika/mies
- en halua vastata

Minkä ikäinen olet?

- 13-16 -vuotias
- 17-23 -vuotias
- 24-27 -vuotias
- 28-29 -vuotias
- 30-vuotias tai vanhempi

Missä asut?

- Pääkaupunkiseutu
- Muu Etelä-Suomi
- Lounais-suomi
- Länsi- ja Sisä-Suomi
- Itä-Suomi
- Pohjois-Suomi
- Lappi
- Ahvenanmaa
- Ulkomaat, missä

Yleinen elämäntilanteesi: oletko

- Koulussa
- Töissä
- Opiskelija
- Työtön
- Kotona lasten kanssa
- Jotain muuta, mitä?

Kenen kanssa asut?

- Yksin
- Vanhempien kanssa
- Puolison kanssa
- Puolison ja lasten kanssa
- Lasten kanssa
- Olen asunoton
- Muu asumismuoto, mikä?

Koulunkäynti ja koulutus

Oletko suorittanut peruskoulun?

- Kyllä
- Ei
- Olen vielä peruskoulussa

Toisen asteen koulutus

Oletko ollut ammatillisessa koulutuksessa tai lukiossa?

Jos olet ollut molemmissa tai tilanteesi on erilainen, voit kertoa siitä vapaassa vastauskentässä.

- En ole opiskellut ammattikoulussa, oppisopimuksella enkä lukiossa
- Olen valmistunut ammattikoulusta
- Opiskelen parhaillaan ammattikoulussa
- Olen opiskellut ammattikoulussa mutta opinnot jäivät kesken
- Olen valmistunut ammattiin oppisopimuskoulutuksella
- Olen parhaillaan oppisopimuskoulutuksessa
- Olen ollut oppisopimuskoulutuksessa mutta se jäi kesken
- Olen valmistunut lukiosta
- Opiskelen parhaillaan lukiossa
- Olen opiskellut lukiossa, mutta se jäi kesken

Jotain muuta, mitä?

Korkeakouluopinnot

Korkeakouluopinnot

- En ole opiskellut ammattikorkeakoulussa eikä yliopistossa
- Olen valmistunut ammattikorkeakoulusta
- Opiskelen parhaillaan ammattikorkeakoulussa
- Olen käynyt ammattikorkeakoulua mutta opinnot jäivät kesken
- Olen valmistunut yliopistosta
- Opiskelen parhaillaan yliopistossa
- Olen opiskellut yliopistossa mutta opinnot jäivät kesken

Jotain muuta, mitä

Kesken jäänyt koulu

Jos peruskoulusi tai muut opintosi ovat jääneet kesken, miksi? Voit valita yhden tai useampia vaihtoehtoja sekä kirjoittaa oman vastauksesi.

- Koulunkäynti/opiskelu oli liian vaikeaa
- Koulunkäynti/opiskelu oli tylsää.
- Minua kiusattiin
- En saanut opintoihin kuuluvia työharjoittelupaikkoja
- Koin olevani väärällä alalla
- Ajanpuute
- Perheen perustaminen
- Muu syy, mikä

Muu koulunkäynti ja opinnot

Oletko opiskellut jossain muualla? Esimerkiksi kansalaisopistossa (työväenopistot, kristilliset opistot, kuten Raamattuopisto, Iso Kirja), Seurakuntaopistossa tms.; Avoimessa yliopistossa; missä?

Suorititko jonkin tutkinnon; minkä?

Opintomenestys

Minkälaiset asiat ovat auttaneet sinua menestymään koulussa ja opinnoissasi?

- Perheen tuki
- Ystävien tuki
- Opettajien tuki
- Opinto-ohjaajan/opon tuki
- Tukiopetus
- Romaniyhdyshenkilö/-koulukäyntiavustaja
- Muu, mikä

Minkälaista tukea olisit toivonut tai toivoisit jatkossa opintoihisi?

- Perheen tuki
- Ystävien tuki
- Opettajien tuki
- Opinto-ohjaajan/opon tuki
- Tuutorointi, eli mahdollisuus saada nimetyltä vanhemmalta opiskelijalta tukea ja neuvoja
- Romaniyhdyshenkilö/-koulunkäyntiavustaja
- Tukiopetus
- Henkilökohtainen opintosuunnitelma, jota voidaan mukauttaa tarpeen mukaan
- Pienryhmäopetus tarpeen mukaan
- Muu, mikä?

Koulunkäynti ja opinnot tulevaisuudessa

Haluaisitko tulevaisuudessa opiskella? Voit valita yhden tai useampia vaihtoehtoja

- Ammattikoulun
- Lukion
- Korkeakoulun
- Kurssin
- Kesken jääneen peruskoulun loppuun
- Kesken jääneet muut opinnot (ammattikoulu, lukio, korkeakoulu) loppuun
- Nykyinen koulutus riittää / lisäkoulutus ei ole ajankohtaista

Jotain muuta; mitä?

Työnteko ja työelämä

Oletko ollut kesätöissä?

- Olen
- Olen hakenut mutta en ole saanut
- En

Onko sinulla muuta työkokemusta (laske mukaan myös työharjoittelut, työllistymistuella työskentely yms.)?

- En ole ollut töissä
- 1 vuosi tai alle
- 1-3 vuotta
- 3-5 vuotta
- yli 5 vuotta

Millaisena koet työllistymismahdollisuudet ja työssä käymisen?

	Erittäin helppoa	Melko helppoa	Ei helppoa eikä vaikeaa	Melko vaikeaa	Erittäin vaikeaa	En osaa sanoa/Ei koske minua
Työllistyminen/työn löytäminen on	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Töissä käyminen on	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Minkä asioiden kokisit helpottavan työllistymistä ja työssäkäymistä? Voit valita yhden tai useampia vaihtoehtoja.

- Henkilökohtaista apua ja tukea työnhakuun
- Joustavat työajat
- Mahdollisuus lyhyempään työpäivään
- Mahdollisuus osa-aikatyöhön.
- Mahdollisuus etätöihin
- Oma auto
- Lisäkoulutus
- Mentorointi eli mahdollisuus saada säännöllisesti luottamuksellista tukea ja neuvoja kokeneemmalta työntekijältä
- Muu, mikä

Tässä voit kertoa vapaasti kokemuksistasi työnhaussa ja työssä käymisessä.

Yhteistoiminta ja vaikuttaminen

Minkälaisessa yhteistoiminnassa olet mukana? Voit valita yhden tai useampia vaihtoehtoja sekä kirjoittaa oman vastauksesi.

- Seurakunta ja muut kristilliset yhteisöt
- Harrastusryhmä (esim. urheiluseurat, musiikkiopistot)
- Romaniyhdistys (esim. romaninuorten kerhot, paikalliset romaniyhdistykset)
- Opiskelijajärjestö tai koulun oppilaskunta
- Poliittikka (esim. puolueiden nuorisjärjestöt, kunnallispolitiikka)
- Muu järjestötoiminta
- Asukas- tai talotoimikunta
- Muu, mikä?

Oletko vuoden aikana vaikuttanut asioihin (politiikka, palvelut, kohtelu)?

- Kyllä
- En
- Olisin halunnut mutten tiennyt miten

Jos olet viimeisen kahden/kolmen vuoden aikana vaikuttanut asioihin, niin miten? Voit valita yhden tai useampia vaihtoehtoja sekä kirjoittaa oman vastauksesi.

- Olen ollut mukana järjestötoiminnassa (esim. seurakunta, opiskelijajärjestöt, romanijärjestöt yms.)
- Ollut mukana asukas- tai talotoimikunnassa
- Olen ollut mukana poliittisessa toiminnassa kunnan tai valtion tasolla, esim. puolue toiminnassa
- Olen ollut romanien kuulemistilaisuuksissa
- Tehnyt valituksen/kantelun
- Kirjoittanut ja/tai jakanut kuvan/videon sosiaalisessa mediassa
- Muu tapa, mikä?

Oletko käyttänyt äänioikeuttasi?

- Kyllä
- En
- Olen alle 18-vuotias

Tulevaisuus

Onko sinulla tulevaisuuden suunnitelmia?

- Minulla on tulevaisuuden suunnitelmia ja olen luottavainen niiden suhteen
- Minulla on tulevaisuuden suunnitelmia mutta tarvitsen apua käytännön asioissa (mm. työ, koulutus, raha)
- Minulla on suunnitelmia mutten tiedä kuinka etenisin
- Mitä? Ei ole ajatuksia

Missä näet itsesi viiden vuoden kuluttua?

- Kotona
- Opiskelemassa
- Töissä
- Yritystoiminnassa/yrittäjänä
- Muulla, missä

Vapaa sana. Kerro kokemuksistasi, tarpeistasi, tulevaisuuden toiveistasi tai anna palautetta.

Kysely on suoritettu loppuun. Lämmin kiitos osallistumisestasi!

Kyselyyn vastanneiden kesken arvotaan kolme 50 €:n lahjakorttia. Jos haluat osallistua lahjakorttien arvontaan, klikkaa alla olevaa linkkiä ja arvontasivu aukeaa uudelle välilehdelle.

<https://www.kyselynetti.com/s/2f28a6a>

Antamiasi yhteystietoja ei yhdistetä kyselyssä antamiisi vastauksiin.

Arvonta suoritetaan 30.9. 2020 ja voittajille ilmoitetaan henkilökohtaisesti.

Kun olet lähettänyt yhteystietosi arvontaa varten uudella välilehdellä, muista sulkea molemmat välilehdet. Jos et halua osallistua arvontaan, voit sulkea tämän välilehden tai ikkunan heti.